

Viisijakoisuus suomalaisuussymbolina suomalaisessa virsikirjassa 1800-luvulla

Marianne Ahmaoja

Suomalaisen virsikirjan uusiminen, kansallisen identiteetin suurhanke

Suomen siirtyminen osaksi Venäjää loi pohjan kansallisen Suomen kehittämiseksi. Suomessakin huomattiin, että tulevaisuus kannatti rakentaa oman kielen, kulttuurin ja sivistyksen varaan. Yhteinen oma kieli lähensi sivistyneistöä ja rahvasta ja herätti sivistyneistössä halun työskennellä rahvaan, oman maan ja kansan hyväksi. Venäjän keisari puolestaan pyrki pitämään kirkon ja papiston lähellä, sillä Suomessa papit olivat virkamiehiä, jotka hoitivat kuntien hallintoa ja johdattivat rahvasta. Venäjä pyrki osoittamaan niin suomalaisille kuin ruotsalaisillekin, että Suomen asiat olivat vähintään yhtä hyvin kuin Ruotsin valtakunnan aikana eikä valtauskonnosta ortodoksisuudesta poikkeaminen ollut laajassa Venäjän keisarikunnassa uutta. Kun luterilaisen valtiokirkon ja uuden hallitsijan tavoitteet niveltäytyivät yhteen, Suomi sai pitää luterilaisen uskontonsa, juhlia uskonpuhdistuksen riemujuhluvuotta 1817, laatia kirkkolain ja aloittaa kirkollisten kirjojen uudistamisen 1817. Tarvittiin kuitenkin kolme komiteaa ennen kuin uudistetun virsikirjan tekstit oli saatu sivistyneistön hengellisiä, kulttuurisia ja kielellisiä tarpeita vastaavaan muotoon. (Niemi 1954, 30, 170; Haapalainen, Lempiäinen, Pajamo ja Suokunnas 1988, 70–73; Heininen ja Heikkilä 1997, 161–165; Klinge 1997, 47; Vainio ja Savolainen 2006, 69–70.)

Lähes koko vuosisadan kesken olleen virsikirjauudistuksen loppuun saatamista halusi ensisijaisesti juuri kansallisen herätyksen kokenut sivistyneistö, joka vaati kielen ja tyylin uudistamista ja yhtenäistämistä sekä käyttökelvottomien virsien poistamista ja uusien virsien lisäämistä virsikirjaan. Esikuvaksi nostettiin ruotsalainen Wallinin virsikirja (*Den svenska psalmboken* 1819). Mutta virsikirjan uudistaminen ei onnistunut ennen kuin oli päästy yksimielisyyteen, mitä murteita yhteisen suomen kielen pohjana käytetään. Tämä puolestaan oli mahdollista vasta, kun Kalevala oli ilmestynyt ja sen myötä itämurteet olivat tehneet läpimurtonsa. Vuosisadan alkupuolella uudistuksen pääpaino oli siis nimenomaan kielellisessä ja uskonnollisessa uudistamisessa. Sama kielellisyyden painotus näkyi oikeastaan läpi vuosisadan, kun virsikirjakomiteatyössä vaikuttivat niin Johan Ludvig Runeberg, Zachris Topelius kuin Elias Lönnrotkin. (Hallio 1928, 6, 11, 18–19, 25, 131–133, 147; Niemi 1954, 10–14, 30–32, 170; Pajamo ja Tuppurainen 2004, 229–230; Vainio ja Savolainen 2006, 72.)¹ Kielellisyyden painotus näkyy myös Julius Krohnin teoksessa *Suomalaisen Virsikirjan historia*

(1880), jossa varsin tarkkaan selvitetään suomalaisen virsikirjan siihenastista historiaa, sen saamia vaikutteita ja virsien kieltä. Siinä myös esimerkein puolustetaan virsien kielellistä uudistamista.

Virsikirjauudistus voidaankin nähdä osana sivistyneistön Suomi-projektia, kansallisen itsenäisyyden ja omaleimaisuuden rakentamista. Rahvas ja herätysliikkeet puolestaan vastustivat sitkeästi virsikirjan uudistamista, vaikka saattoivat tukeakin kansallista herätystä. He halusivat säilyttää virsien vanhahtavan kielen perinteeseen vedoten. Keskustelu oli vilkasta, sillä ajan kulttuuri oli hyvin kirkollinen. Virsikirja oli voimakas vaikuttaja ja myös kansan eri kerroksien yhdistäjä, sillä sitä käyttivät vanhoillinen kansa ja herätysliikkeet siinä missä sivistyneistö ja johtajatkin. Elias Lönnrot toimikin näiden varsin vastakkaisten suuntien välissä pyrkien kaikkia tyydyttävän virsikirjan aikaan saamiseen. (Niemi 1954, 28–29, 33, 40–42, 54–55, 153, 157, 160, 172; Vapaavuori 1997, 107–117; Laitinen 2003, 17–18; Pajamo ja Tuppurainen, 2004, 230.)²

Suomalaisten vaikutteiden ja sävelmien tulosta virsisävelmistöön

Vaikka arkkipiispa Jakob Tengström ymmärsi virsien olevan tekstin ja sävelmän muodostama kokonaisuus, hänen johtamansa ensimmäinen virsikirjakomitea (1817–1832) ei etsinyt uusia sävelmiä sen enempää muista maista kuin Suomestakaan. Suomalaisen virsikirjan sävelmistön uudistaminen tuli ajankohtaiseksi vasta vuosisadan loppupuolella, kun uusi virsikirja todella alkoi muotoutua eivätkä vanhat Nordlundin koraalikirjan (1850), vuonna 1702 painetusta virsisävelmistöstä käsin kirjoitettujen kopioitten ja vanhan ruotsalaisen koraalivirsikirjan (1697) sävelmät enää sopineet uusittuihin virsiin.³ Rudolf Lagi oli sävelmien keruussa todennut suomalaisten kansantoisintojen olevan niin toisistaan poikkeavia ja paikallisesti tunnettuja, ettei niiden varassa ollut mahdollista koota virsisävelmistöä. Lopulta hän päätti koota virsikirjan sävelmistön

¹ Tämä ehkä selittää myös sen, että kaikissa 1800-luvun virsikirjakomiteoissa oli voimakkaasti edustettuna suomen kielen osaaminen. Tengströmin komiteassa hänen itsensä lisäksi suomen kielen taitajia olivat B. J. Ignatius, J. A. Cleve ja Gustaf Renvall. (Hallio 1928, 11.)

² Suuret kiitokset artikkelin vertaisarvioijille asiaa eteenpäin vieneistä ja asian-tuntevista kommentaiteista.

³ Liitteenä 1 on taulukko, johon on numeroin merkitty virsikirjauudistuksen eteneminen eri vaiheitten ja eri soinnutustyylien mukaisesti kohti 1903 saavutettua lopputulosta. Taulukosta havaitaan, että 1800-luvun alkupuolella painopiste oli virsien teksteissä ja kielessä. Vasta vuosisadan loppupuolella huomiota kiinnitettiin erityisesti sävelmistöön sekä erotettiin toisistaan koraalikirja, koraalivirsikirja ja virsikirja. Virsikirja tarkoittaa pelkkien virsitekstien kokoelmaa. Koraalivirsikirjassa teksteihin on lisätty yksiääninen melodia. Koraalikirja puolestaan sisältää melodian lisäksi myös yleensä neliäänisen soinnutuksen jokaiselle sävelmälle. Tekstin sisältyminen koraalikirjaan ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Faltinin koraalikirjan erilaisista laitoksista teksti ei sisälly yhteenkään.

saksalaisista ydinkoraaleista, jotka olivat tunnettuja luterilaisissa kirkoissa maasta riippumatta. Hannu Vapaavuoren (1997) mukaan Lagin ratkaisu heijastelee ruotsinmielisten ajattelua: Suomen oli seurattava tarkkaan yleiseurooppalaista perintöä, mikäli sen henkistä kulttuuria haluttiin kehittää ja saavuttaa vanhempien sivistyskansojen kehityksen taso. Tämä vaikuttaisi olleen sopusoinnussa suomalaisen luterilaisen kirkon perinteitten ja painotusten, mutta myös pietarilaisen sivistyneistön harrastaman herätyskristillisyyden ja ajan poliittisen hengen kanssa. (Hallio 1928, 27; Vapaavuori 1997, 292, 297, 301; Heininen ja Heikkilä 1997, 164; Pajamo ja Tuppurainen, 2004, 233–234.)

Suomalaisen virsikirjan sävelmistö koostuikin tuolloin pääasiassa ulkomaisista sävelmistä, vaikka kansansävelmät olivat jo 1800-luvun lopulla tunnettuja, Erik August Hagfors esitti niiden ottamista virsikirjaan ja ne saivat tukea myös Lönnrotilta. (Hallio 1928, 27–28; Pajamo 1987, 7; Pajamo ja Tuppurainen, 2004, 259; Pajamo 2006, 207–210; Vainio 2006, 95–96.)⁴ Ero virsisävelmän ja hengellisen laulun välillä koettiin silti vielä liian suureksi. Vapaavuori (1997) huomauttaa kuitenkin, että D. H. Kukkaselan (1857) koraalikirjan perustana olivat Kukkaselan ajatukset suomalaisten kansallisesta ominaislaadusta, suomen kielestä ja niiden mukaisesta veisuusta. Koraalikirjansa pohjaksi tämä oli kuunnellut ja merkinnyt muistiin nimenomaan rahvaan veisuuta. Kuitenkin sen kilpailija Nordlund (1850) sai kannatusta arvovaltaisissa piireissä. (Vapaavuori 1997, 292; Pajamo ja Tuppurainen, 2004, 259.) Tämäkin lienee ilmentymä sääty-yhteiskunnan sivistyneistön ja rahvaan kulttuurien välisen eron syvyydestä, sillä myös koraalikirjauudistuksen toteuttajina olivat pääsääntöisesti sivistyneistön edustajat.

Vasta 1800-luvun lopulla katse käännettiin hiljalleen kohti suomalaisia sävelmämuotoja, kansanlauluja ja kansantoisintoja. Niinpä suomalainen vaikutus alkaa vuosisatojen vaihteessa näkyä hiljalleen myös virsisävelmistössä ja Friedrich Richard Faltinin (1835–1918) koraalikirjassa. Aika ja asenteet olivat vähitellen kypsyneet usein virsisävelmistä muotoutuneiden kansantoisintojen hyväksymiselle virsisävelmistön osaksi, jotta suomalaisuus näkyisi virsisävelmistössäkin. Ensimmäisen kerran suomalaisperäiset virsisävelmät saavat paikkansa Faltinin koraalikirjan toisessa painoksessa (1897). Siinä on silti vasta kaksi sävelmää, joiden alkuperämerkintänä on kansanlaulu. Näistäkin vain toinen on

⁴ Erik August Hagfors (1827–1913) toimi 1863 alkaen kolmenkymmenen vuoden ajan Jyväskylässä seminaarin musiikinopettajana. Sitä ennen hän oli väitellyt lääketieteen tohtoriksi 1863. Hagfors oli opiskellut musiikkia muun muassa Dresdenin konservatoriossa. Hän julkaisi uudistetun version Nordlundin koraalikirjasta vuonna 1876, ja sen oletettiin tulevan hyväksytyksi myös kirkolliskokouksessa. Vuoden 1876 kirkolliskokous kuitenkin siirsi sävelmistökysymyksen 1886 kirkolliskokoukseen. Hagfors oli myös kiinnostunut hengellisistä kansantoisinnoista ja kannattikin kansantoisintojen ottamista osaksi virsisävelmistöä. Toisaalta hän oli myös huomannut, että tapa laulaa virsiä oli erilainen eri puolilla Suomea. Erik August Hagforsin isä oli Helsingissä Kaartin ja myöhemmin Orimattilan seurakunnassa kanttorina toiminut Erik Hagfors (1808–1863), joka tunnetaan laatimastaan käsinkirjoitetusta koraalikirjasta. (Dahlström ja Salmenhaara 1995, 410; Pajamo ja Tuppurainen 2004, 205–206, 238, 240–241, 259. Tarkemman tutkimuksen Hagforsista on tehnyt Reijo Pajamo 1982.)

selkeästi merkitty suomalaisen kansanlaulun pohjalta muodostetuksi. Koraalikirjan seuraavassa painoksessa (Faltin 1904) oli jo 28 eri tahtilajeissa olevaa suomalaisperäistä sävelmää. Tämä johtuu osittain siitä, että kirkolliskokous oli komiteaa asettaessaan 1898 antanut sille ohjeen lisätä suomalaisen sävelmäaineoksen määrää sävelmistössä (Kirkolliskokousten 1898 ja 1903 pöytäkirjat). Ensimmäisen kerran vuoden 1904 koraalikirjaan pääsivät myös viisijakoiset sävelmät, joista kaikkien alkuperämaaksi ei kuitenkaan mainita Suomea (Vapaa-vuori 1997, 310–311; Faltin 1897; 1904; Virsikirja 1986; Pajamo ja Tuppurainen 2004, 234; ks. taulukko 1).⁵ Ne ovat joko muotoutuneet viisijakoiseksi kansan suussa aikojen kuluessa tai ne on kirkolliskokouksessa 1903 muutettu viisijakoiseen muotoon. Kirkolliskokouksen asettama koraalikomitea (1898–1902) puolestaan muutti pääosin vain suomalaisia sävelmiä viisijakoisiksi.⁶ Tämän lisäksi komitea on ehdottanut muutoksia joihinkin ruotsalaisperäisiin sävelmiin (liite 2). Kuitenkin mukana on jostain syystä myös pari saksalaisperäistä sävelmää, vaikka Faltin kirjeissään Collianderille vastusti jyrkästi viisijakoisuuden käyttämistä saksalaisperäisissä sävelmissä. (Koraalikomitean jäsenten välinen kirjeenvaihto 1898–1902; Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat ja niiden liitteinä olevat komiteoiden mietinnöt liitteineen; Faltinin muistiinpanot komitean mietintöihin, KK Ms.Mus.Faltin.10.)

Taulukkoon 1 on koottu ne sävelmät, jotka tuon ajan mukaisesti ymmärrettiin *rytmisiksi* koraaleiksi eli pisteellisiä rytmejä sisältäneet ja viisijakoiset virret (Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat liitteineen). Muutos koraalivirsikirjaehdotuksessa 1889 pisteellisiä rytmejä sisältäneestä sävelmästä viisijakoiseksi tehtiin pääosin muuttamalla ennen pisteellisen neljäsosan ja kahdeksasosan yhdistelmä puolinuotin ja neljäsosan yhdistelmäksi, kuten virressä 53 (ks. kuvat 2–4 alla).⁷ Vuoden 1889 koraalivirsikirjaehdotuksessa tai Faltinin sen pohjalta soinnuttamassa koraalikirjassa 1888 ei ollut ensimmäistäkään viisijakoista sävelmää.

⁵ Faltinin säveltämistä virsimelodioista tämän hetken virsikirjassa on kaksi tuossa harvinaisessa tahtilajissa (nro 275 *Mä elän laupeudesta* ja 363 *Kuin mainen kulta puhdistuu*). Faltinin säveltämät 5/4-tahtilajiset sävelmät pääsivät virsikirjaan tosin vasta 1943 (Haapalainen, Lempiäinen, Pajamo ja Suokunnas 1988, 398, 400).

⁶ Koraalikomiteaan kuuluivat piispa Otto Immanuel Colliander, urkuri Richard Faltin ja lehtori Mikael Nyberg. Komitean puheenjohtajana oli Colliander, joka oli monin kirjoituksin ja julkaisuin tuonut vahvasti esille rytmistä koraalia, virsikirjauudistuksen tarpeellisuutta ja virsien historiaa. Kuten liitteestä 1 selviää, hän oli myös osallistunut virsikirjauudistukseen jo ennen yhteistyötään Faltinin kanssa. Faltin puolestaan oli tuon ajan johtava kirkkomuusikko Suomessa, joka oli omassa seurakunnassaan Helsingissä tehnyt vuosikymmeniä työtä elävemmän ja nopeamman veisuun puolesta. Nyberg taas edusti nousevaa muusikkosukupolvea, joka oli kiinnostunut erityisesti kansanperinteen keräämisestä. Komitean johtohahmoksi vaikutti nousseen Colliander, joka ei kuitenkaan missään vaiheessa asettunut Faltinin musiikillista asiantuntemusta vastaan, varsinkaan jos siihen yhdistyy Nybergin asiantuntemus. Nybergin osuus komiteassa vaikuttaisi kuitenkin jäävän pienemmäksi kuin kahden vanhemman polven edustajan. (Koraalikomitean kirjeen vaihto 1898–1902; Kirkolliskokousten pöytäkirjat; KK Coll. 52; Flodin ja Ehrström 1934.)

Pisteellisiä rytmejä sisältäneitä sävelmiäkin oli vain muutama. Niitä käytettiin monille eri teksteille. Tämän vuoksi taulukossa 1 vaikuttaisi olevan pisteellisiä sävelmiä enemmänkin, vaikka siinä on kyseisistä sävelmistä yhtä lukuun ottamatta kaikki. Toki sävelmissä oli rytmistä vaihtelua ollut myös koraalivirsikirjaehdotuksessa 1889, sillä huomattavassa osassa sävelmiä on yhdistelty puolinuotteja ja neljäsosia tai puolinuotteja ja kokonuotteja. Näihin sävelmiin ei taulukossa olevaa yhtä sävelmää lukuun ottamatta ehdotettukaan viisijakoista sävelmää. Pyrkimys oli siis selvästi rikastuttaa virsisävelmistön rytmistä sisältöä.⁸

Tarkemmin asiaan perehdytään liitteessä 2, josta selviää, että kirkolliskokous muutti komitean ehdottamien lisäksi vielä neljä sävelmää viisijakoisiksi. Keskusteluissaan kirkolliskokouksen edustajat eivät kuitenkaan sanallakaan puuttuneet sävelmien tahtilajeihin. Vaikuttaa siltä, että viisijakoisuus oli liaksi ammattimusiikoiden asia, koettiin vaikeaksi eikä siitä siksi puhuttu. Toisaalta vaikuttaa myös siltä, että kaikki, mikä poikkesi tasaisesta puolinuotein merkitystä sävelmästä, niputettiin rytmillisyydeksi ja käsiteltiin yhtenä suurena ryhmänä. Lisäksi sävelmät ryhmiteltiin keskusteluissa alkuperän mukaan suomalaisiksi ja muiksi. Eräs seikka, joka myös saattoi hillitä kirkolliskokouksen keskustelua, oli se, että kirkolliskokouksen koraalivaliokunta ilmoitti noudattaneensa muutoksissaan seurakuntien tahtoa. Sitä ei kyseenalaistettu, oltiinhan kokoamassa sävelmistöä juuri kyseisille palautteen antajille eli seurakunnille ja seurakuntalaisille. (Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat.)

Koraalikomitean 1898–1902 tekemä työ, koraalivirsikirjaehdotus (1902), vuonna 1903 hyväksytty koraalivirsikirja (1905) ja Faltinin sille soinnuttama koraalikirja (1904) sekä kirkolliskokouksen päätös asettaa uusi koraalikomitea ja sallia seurakunnille oikeus käyttää hyväksytyin sävelmistön lisäksi muita ”vakaita kansanomaisia toisintoja” aukaisivat tien virsisävelmistöön muillekin suomalaisille sävelmille, kuten läntisen ja keskisen Suomen kansan suussa eläneille kansantoisinnoille, vaikka ajan pohjavire olikin katsoa Kalevalan ja itäisen Suomen perinteiden suuntaan. (Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat, 746; Koraalivaliokunnan mietintö, 8, 21, ponsi 1.) Silti kansantoisinnot, joita vuoden 1903

⁷ Myöhemmin koraali muutettiin takaisin tasatahtiseen muotoonsa. Vuoteen 1913 asti viisijakoisten sävelmien määrä kasvoi. Sen jälkeen niiden määrä suomalaisen virsikirjan sävelmistössä on pysynyt vakaana, vaikkakin sävelmät ovat vaihdelleet vuosien kuluessa. Eniten viisijakoisia sävelmiä oli vuoden 1913 ja 1943 sävelmistöissä (21 kpl), joissa sävelmiä oli kaksi enemmän kuin 1986. Puolet, viisi kappaletta, 1903 tulleista viisijakoisista sävelmistä on yhä edelleen käytössä virsisävelmistössä. Vuonna 1908 tulleista mukana ovat yhä kaikki, kun taas 1913 tulleitten kohdalla on enemmän hajontaa. Osa niistä on säilynyt, osa poistunut jossain vaiheessa sävelmistöstä. Vuosina 1943 ja 1986 on myös otettu mukaan uusia viisijakoisia sävelmiä. Tarkemmin tähän seikkaan voi perehtyä liitteen 3 avulla. Siihen on kerättyä viisijakoisten sävelmien vastaavuudet eri aikojen virsisävelmistöissä.

⁸ Ks. myös Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat. Koraalivaliokunnan mietinnössä 1 (s. 14) todetaan, että virteen 12 on vaihdettu 5/4-tahtilajinen sävelmä seurakuntien toiveesta, jotta ”väsyttävempien” tasatahtisten sävelmien tilalle saadaan rytmillisiä versioita.

Taulukko 1. 5/4- ja 5/2-tahtilajisten sekä pisteellisiä rytmejä sisältäneiden sävelmien rytmiiikka ja metriikka vuoden 1889 koraalivirsikirjaehdotuksessa, 1903 hyväksytyssä koraalivirsikirjassa (Koraalivirsikirja [1903] 1905) ja Faltinin koraalikirjan 1904 painoksessa.⁹

Nro 1889	Virren alkusanat	Koraalivirsikirja-ehdotus 1889	Koraalivirsikirja ja Faltin 1904	Muuta
7	<i>Hoosianna! Tulossa</i>	tasainen, alla breve	5/4	
12	<i>Laulu soikoon riemuinen</i>	tasainen, alla breve	5/4	
22	<i>O armon lähde autuas</i>	tasainen, alla breve	pisteellinen, 6/4	
23	<i>Ah lakkaa, sielun', murheestas</i>	pisteellinen, 3/4	säilytetty entisellään	
24	<i>Ilmestyi paimenille</i>	tasainen, alla breve	pisteellinen, 4/4	Faltin 1903/04 koraalikirjassa 2/4 + 3/4, tasainen versio 1903 koraalivirsikirjan lisäyksessä
43	<i>Jesus, sä kointähteni</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	tasainen, 4/4	
53	<i>Jesus, elon', autuuteni!</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	Koraalivirsikirjan 1903 lisäyksessä tasainen 4/4-versio
70	<i>Murehtien, kyynelöiden oppilasta kaksi käy</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	70 = 53
111	<i>Jotk' oikiassa uskossa</i>	tasainen, alla breve	5/4	
134	<i>Ota, Jesus, paimen hyvä</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	134 = 53
151	<i>Kuningas jalo Kristus on</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	tasainen, 4/4	
185	<i>Jesus, itse sydäntäni</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	Koraalivirsikirjan 1903 lisäyksessä tasainen 4/4 versio
256	<i>O Jesus, sulho suloinen</i>	tasainen, alla breve	5/4	
258	<i>Jesus, paras ystäväni</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	258 = 185
260	<i>Jesus, sanallas sä sielun'</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	
266	<i>Jesus, paras tawaran'</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	266 = 7
286	<i>Mun tutkit, Herra tarkasti</i>	tasainen, alla breve	5/4	
421	<i>Me waellamme Herrassa</i>	tasainen, alla breve ja 4/4, jossa neljäso- sien ja puolinuot- tien yhdistelyä	5/4	
494	<i>Niin kauwan kuin me elämme</i>	tasainen, alla breve	5/2	
502	<i>Jesus elää, turwani!</i>	tasainen, alla breve ja pisteellinen 4/4	5/4	502 = 7
522	<i>O ijäisyys, mä pelkään</i>	pisteellinen 4/4	5/4	
524	<i>Suruton, synnistäs</i>	pisteellinen 4/4	tasainen, 4/4	

sävelmistössä joitakin jo olikin ja joita pidettiin suomalaisena sävelaineeksena, saivat odottaa vuoroaan vielä vuosia, vuosikymmeniäkin.¹⁰ Vaikka Hagfors oli ehdottanut niekkuja sisältäviä kansantoisintoja osaksi virsisävelmistöä jo silloin, kun komitea työsti vuoden 1889 sävelmäehdotusta, niiden olemassaoloon ha- vahduttiin kuitenkin vasta myöhemmin Ilmari Krohnin ja Mikael Nybergin ke- ruumatkojen tuloksena. (Pajamo 1987, 6–7; Vapaavuori 1998, 163–167; Krohn 1951, 83–89.)

Päämäärätietoisempi työ näidenkin kansankoraalien saamiseksi virsikirjaan aloitettiin heti vuoden 1903 kirkolliskokouksen jälkeen, siellä asetetun uuden komitean johdolla.¹¹ Lisättäviä sävelmiä etsittiin, ehdotettiin ja hyväksyttiin vuo- sien 1908 ja 1913 kirkolliskokouksissa. Krohnin mukaan hitaasti eteneminen kannatti, kun asia sai lopullisen päätöksensä 1923 lisävihkossa. Viisijakoiset sä- velmät ja suomalaiset kansantoisinnot olivat vakiinnuttaneet paikkansa pysyvänä osana suomalaista virsisävelmistöä. (Krohn 1951, 84–89; Vapaavuori 1998, 163–167; Asplund 2006, 232–234.)¹²

Vaikka Faltinin aktiivisen vaikuttamisen aika osana koraalikomiteaa oli Kroh- nin ja Klemetin komitean aikoihin jo ohi, hän seurasi tarkkaan sävelmistön kehitystä. Hän piti lähes poikkeuksetta virsisävelmistöön hyväksytyjä kansan- toisintoja kauniina ja hyvinä. Ainoastaan lisäysnumerolla 551 olevaa melodiaa hän piti vähäarvoisena (*”icke värd att upptagas”*) ja lisäysnumerolla 561 olevaa sävelmää epäonnistuneena. (Koraalivaliokunnan liite 1, 1908; Koraalivaliokun-

⁹ Tasaisella tarkoitetaan tässä taulukossa sitä, että sävelmän jokainen sävel on yhtä pitkä. Pisteellisellä puolestaan sitä, että sävelmä sisältää puolinuottien lisäksi myös pisteellisiä neljäsosia ja niitä seuraavia kahdeksasosia. Vain sävelmässä 185 pisteellisyys tarkoittaa pisteellisiä puolinuotteja. Mikäli virren kohdalla on mainittu molemmat, virrelle on koraalivirsikirjassa annettu sekä tasainen että rytmillinen eli pisteellinen sävelmämuoto, tasainen alla breve -tahtilajissa ja ryt- millinen yleensä 4/4-tahtilajissa.

¹⁰ Vuoden 1903 sävelmistössä olivat ainakin 473 (*Sua Herra hiljaisuudessa*, toisinto Raumalta), 494 (*Niin kauwan kuin me elämme*, suomalainen), 527 (*En ymmär- rä*, toisinto Pohjanmaalta) ja 529 (*Taivaassa ratki taivaassa*, toisinto Porista).

¹¹ Komiteassa työskentelivät Heikki Klemetti, Ilmari Krohn ja Colliander, joka Krohnin näkemyksen mukaan kuitenkin vain enemmänkin jarrutti työskentelyä vastentahtoisella suhtautumisellaan.

¹² Samaan asiaan on kiinnittänyt huomiota jo Hallio (1928, 27–28). Kirkollisko- kouksessa 1903 valittiin Krohnin puoltamien näkemysten mukaisesti vaihtoehto, jossa 1902 komitean ehdottama koraalivirsikirja hyväksyttiin, mutta asetettiin saman tien uusi komitea etsimään ja valitsemaan lisää suomalaisia toisintoja vir- sisävelmistöön. Toisena vaihtoehtona olisi ollut koko koraalivirsikirjan hylkää- minen kunnes toisintoja olisi ehditty etsiä ja valita. (Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat.) Tarkemmin viisijakoisten koraalien myöhempisiin vaiheisiin koraali- virsikirjoissa voi perehtyä liitteiden 2 ja 3 avulla. Niistä selviää, että viisijakoisuus on säilynyt vahvana myös myöhemmissä koraalikirjoissa, vaikka viisijakoiset sä- velmät ovat vaihdelleet sävelmistöstä toiseen. Viisijakoisuus on vakiintunut suo- malaisten toisintojen yhteyteen, ellei sitten kyse ole varta vasten viisijakoiseksi sävelletystä melodiasta, joita on myös tullut 1938 ja 1986 virsikirjoihin tarkoitettuihin sävelmistöihin.

nan nuottiliite 1, 1913.)¹³ Faltin olikin jo vuonna 1901 lähettänyt Collianderille kirjeensä liitteenä pienen kokoelman kauneimpia suomalaisia kansantanssintoja, joiden hän ajatteli sopivan osaksi virsisävelmistöä. Näitä olivat nimenomaan yksinkertaisimmat toisinnot (KA O. I. Collianderin arkisto I, Faltinin kirje Collianderille 23.5.1901):

Enligt öfverenskommelse sänder jag Dig härmed ett litet urval af finska andliga sånger ur den af Finska Literatursällskapet i 7 häften utgifna samlingen. Medan jag anser, att endast de enklare melodierna dyga för vårt ändamål, --. För öfrigt finnas de vackraste af dessa sånger redan upptagna i Ilmari Krohns "Kansan lahja Kirkolle" --, af hvilka följande skulle mähända egna sig bäst att upptages i vår koralsskatt: --.

Kaikkein kauneimmat oli siis Faltinin mukaan julkaistu Krohnin kokoelmassa *Kansan Lahja Kirkolle*. Kirje jatkuu sävelmien luettelolla.¹⁴ Vuonna 1909 julkaistussa Faltinin koraalikirjan painokseen on lisätty edellisenä vuonna kirkolliskokouksessa hyväksytyt 5/4-tahtilajiin kirjoitetut suomalaiset toisinnot. Niitä on kaikkiaan viisi. Vuonna 1913 kirkolliskokouksessa hyväksyttiin vielä neljä uutta viisijakoista sävelmää vaihtoehdoiksi jo sävelmistössä olleille melodioille. Nämä lisäyksiin liitetyt virret on lyhyesti esitelty alla olevassa taulukossa 2.¹⁵ Nämä kaikki löytyvät Faltinin kuoleman jälkeen painetusta, vuonna 1933 ilmestyneestä koraalikirjan painoksesta. Mielenkiintoista postuumissa painoksessa on se, että alkusoitot ja virsisävelmät eivät enää kulje rytmisesti käsi kädessä vaan viisijakoisella sävelmällä voi olla tasajakoinenkin alkusoitto. (Faltin 1933.)

Virsisävelmistön 5/4-tahtilaji suomalaisuuden ilmentäjä?

Vuonna 1902, komitean työskentelyn viime hetkillä, Colliander kirjoitti Richard Faltinille Mikael Nybergin ehdottaneen, että uuteen koraalivirsikirjaan otettaisiin 5/4-tahtilajinen melodia, jota Colliander ehdotti virreksi 111. Tämä oli tahtilajina harvinainen, mutta Collianderin sanojen mukaan sen avulla koraalin todellinen suomalainen luonne voitaisiin paremmin säilyttää. Hän kirjoitti: "Dock har jag ingenting emot att bibehålla äfven 5/4 takten, hvargenom melodins genuint finska karaktär trognare skulle bibehållas". Tähän kommenttina

¹³ Sävelmän 561 kohdalla olevat merkinnät ovat perin epäselviä. Niistä on erotettavissa kuitenkin "miserabel vansköttning". (Koraalivaliokunnan nuottiliite 1, 1913, KK Ms.Mus.Faltin.10.)

¹⁴ Faltin nostaa kyseisessä kirjeessään esille Krohnin kokoelmista seuraavat toisinnot *Kansan Lahja Kirkolle I vihkon* numerot 1, 3, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 18b, 20, 21 (viisijakoinen), 23, 24, 26, 27, 28, 30 ja 32 sekä *II vihkon* numerot 3, 4 ja 6. Nybergin julkaisemasta kokoelmasta *Andliga sånger och psalmer I* Faltin pitää hyvinä kolmea Ilmari Krohnin säveltämää melodiaa (numerot 65, 66 ja 73). Näistä erityisesti numeroa 65 Faltin pitää helmenä.

¹⁵ Tiedot on kerätty vuosien 1909, 1919 ja 1933 Faltinin koraalikirjan painoksista.

Taulukko 2. Vuosina 1908 ja 1913 kirkolliskokouksissa lisätyt viisijakoiset sävelmät. Ensimmäinen sarake ilmoittaa virren numeron 1903 hyväksytyssä sävelmistössä (Koraalivirsikirja [1903] 1905, Faltin 1904).

Numero	Virren alkusanat	Sävelmän alkuperä	Muuta
1908 lisätyt viisijakoiset toisinnot			
41	<i>O kunnian kuninkaamme</i>	Suomalainen	lisäyksessä numerolla 550
58	<i>Jo täytetty on raskas työs</i>	Suomalainen	lisäyksessä numerolla 551
279	<i>Sinuhun turwaan, Jumalan'</i>	Suomalainen	lisäyksessä numerolla 561
373	<i>Autuas, jok' ei käyskele</i>	Suomalainen	lisäyksessä numerolla 566
478	<i>O Herra kuule kansaasi</i>	Suomalainen	lisäyksessä numerolla 571
1913 lisätyt viisijakoiset toisinnot			
31	<i>Jo wanha vuosi mennyt on</i>	Ei mainintaa	lisäyksessä numerolla 583
133	<i>Ihminen tänne päälle maan</i>	Ei mainintaa	lisäyksessä numerolla 603
292	<i>Sä tyytyen ja kärsien</i>	Ei mainintaa	lisäyksessä numerolla 613
491	<i>Rauhaas, Herra, siunattua</i>	Ei mainintaa	lisäyksessä numerolla 635

Suomalainen.

48 Rm.l. 48 M.kl.

Suom.W. k. N° 111. 286.
433.

Sv. Psb. N° 49. 273. 471.

Kuva 1. Koraali numero 111 Faltinin koraalikirjassa (1904).

on ilmeisesti Faltin kirjoittanut rivien väliin sanan "godkännas". (Collianderin kirje 28.3.1902 Faltinille, KK Coll. 52.) Huhtikuun toiselle päivälle päivätyssä kirjeessään Faltin hyväksyi 5/4-tahtilajin käytön kyseisessä Siionin virsistä peräisin olevassa melodiassa, mutta ehdotti sen lopun muuttamista 6/4-tahtilajiin. (KA O. I. Collianderin arkisto I, saapuneet kirjeet.) Ehdotus ei kuitenkaan ilmeisesti saanut kannatusta, sillä Faltinin koraalikirjaan (1904) se tuli kuvan 1 mukaisessa muodossa.

Toisessa kirjeessään saman vuoden kesäkuun seitsemänneltä päivältä Colliander puolestaan ehdotti Faltinille toisen suomalaisen koraalin, virren 53, muuttamista 5/4-tahtilajiin (ks. kuvat 2 ja 3). Colliander kysyi Faltinin näkemystä, sillä hän oli vakuuttunut, että melodian muistiinmerkitsijälle on tullut virhe rytmiikassa: "Beteckningen i 1697 års psalmbok skulle då beror endast på en missuppfattning af den, som då upptecknade melodin ur folkets mun." Perus-

The image displays a musical score for a hymn, Koraali 53. It is divided into two parts, 'a' and 'b'. Part 'a' shows the 'Alkuperäinen muoto. Ursprunglig form.' (Original form) in 5/4 time, with a key signature of two flats and a page number '1697' in the top right. Part 'b' shows the 'Uudempi muoto. Nyare form.' (Newer form) in 4/4 time, with the same key signature. Both parts include a 'Loppusoitto. Koralslut.' (Coda) section. The notation is in standard musical notation with treble and bass clefs.

Kuva 2. Koraali 53 vuoden 1897 koraalikirjassa (Faltin 1897). Pisteellinen muoto on siirtynyt edellisten painosten liitteestä osaksi varsinaista koraalikirjaa.

teluissaan Colliander vetosi kyseisen melodian ja muiden vastaavien käyttöön pietistipiireissä. Niissä se esiintyi hänen muistinsa mukaan jo 40 vuotta aiemmin juuri 5/4- eikä 4/4-tahtilajissa: "...att jag sjelf redan för 40 år sedan lärde mig denna melodi just i denna rytm...", och inom hvilka de af oss numera upptagna andra finska andliga melodierna i 5/4 takt fortlevvat intill våra dagar." (Collianderin kirjeet 28.3.1902 ja 7.6.1902, KK Coll 52.3 ja 52.13.)¹⁶

Pari päivää myöhemmin päivätyssä kirjeessään Faltin hyväksyi ehdotuksen ilomielin, sillä se vapautti hänen mukaansa yhden kauneimmista ruotsalais-suomalaisista sävelmistä kiusallisesta rytmikasta (Faltinin kirje Collianderille 9.6.1902, KA O. I. Collianderin arkisto I):

Jag godkänner Ditt förslag, som befriar en af de vackraste svensk-finska koralmelodierna från den för mig och andra personer med hvilka jag redan för många år tillbaka talat härom, ytterst pinsamma rytmen. – –. Då Du nu själf funnit en så lycklig lösning af denna kinkiga[?] fråga, ville jag härmed spörja vidare: Hvad hindrar oss, att låta undergå äfven de få andra hithörande melodierna samma välgörande förvandling.¹⁷

¹⁶ Herännäispiireissä veisuu pohjautui muistin varassa 1702 sävelmistöön. Muistinvaraisuus johti luonnollisesti alueelliseen muunteluun, johon Lagikin törmäsi virsikirjan sävelmistöä suunnitellessaan. Veisuulle on ominaista rytmikkyyys, niekut eli pienet korukuviot, säerajojen tauot sekä seuroissa virren aloittaminen ilman ennakkopäätöstä ns. penkistä vastauksena edellä kuultuun puheeseen. (Ala-Könni 1986, 171–173.) Sävelmien koristelu niekuilla eli saman tavun laulaminen usealla eri korkuisella, yleensä kahdella sävelellä on yhä voimissaan Pohjois-Pohjanmaan herännäispiireissä kokeneimmilla ja luovimmilla veisaajilla.

1892

N:o 53.

Jorava maata on k'isäylyksessä!

1. Se = lus, e = lon', au = luis = fe = ni!
 2. Bai = woi = ta mun pääs = läi = se = ni,
 3. Si = nä huo = lit puo = les = tan', Styt en jou = du
 4. St = jee' an = noit wai = wa = han; Styt en jou = du

e = nää wai = waan, Ne = ri = ä saan rie = mut tui = waan.

Eul = le, Se = lus, i = jäi = sen An = nan sii = tä kii = tol = sen.

Kuva 3. Virren 53 melodia 1902 koraalivirsikirjaehdotuksessa, johon Faltin on merkinnyt kirkolliskokouksen tekemät muutokset. Kirjoittajalla on ollut käytettävissään Kirsti Putuksen lahjoituksen sisältämä Faltinin merkinnöin varustettu versio 1902 koraalivirsikirjaehdotuksesta. (KK Coll. 52, luetteloinaton osa.)

107 Rm. 1. 107 M. kl. 1892

Suom.W.k. N:o 53.
 70. 134. 316.
 Sv. Psb. N:o 32. 258.
 350.

Loppusoitto. Koraalut.

Kuva 4. Faltin (1904), koraali 53. Viisijakoisuus on saavutettu kaksinkertaistamalla pisteellisten rytmien aika-arvot. Virren myöhemmät vaiheet suomalaisessa virsikirjassa on koottu liitteeseen 4.

Kyseinen rytmikka oli kiusannut häntä jo pitkään, kuten hänen kevään aikana kirjoittamistaan kirjeistä ilmenee. Kuvassa 2 näkyvä pisteellinen rytmihäiriö häiritsi Faltinia kirjeiden mukaan muidenkin virsien melodioissa, ei vain kyseisen virren kohdalla. (Faltinin kirjeet Collianderille 13.3., 2.4., 7.4. ja 4.5.1902, KA O. I. Collianderin arkisto I.) Faltin ehdotti saman muutoksen tekemistä toisiinkin vastaaviin virsiin (virret 7, 260 ja 522 sekä muutoinkin liikkuviin sävelmiin 151 ja 185), minkä Colliander seuraavassa kirjeessään hyväksyi (Faltinin kirje Collianderille 9.6.1902, KA O. I. Collianderin arkisto I; Collianderin kirje Faltinille 12.6.1902, KK Coll. 52). Sävelmä otettiin Faltiniin (1904; kuva 4) kirkolliskokouksessa muokatussa muodossa (kuva 3).

¹⁷ Sana "kinkiga" on kirjoitettu rivin loppuun ahtaaseen tilaan ja korjattu moneen kertaan. Sen vuoksi sen lukeminen on vaikeaa. Sana voi olla myös konstiga. Samma-sanana viimeinen a-kirjain on hyvin pieni, lähes tulkittavissa virheeksi tai muuksi musteen aiheuttamaksi sutsiksi. Tämä johtunee rivin loppumisesta.

Kuva 5. *Virren Jesu, meine Zuversicht* (vuoden 1903 sävelmistössä numerolla 8 Kuninkaan' jo tuleepi) muoto Faltinin koraalikirjassa (1904).

Aivan toisenlaisen vastauksen Colliander sai kuitenkin, kun hän kirjeessään 16.6.1902 ehdotti kyseisen muutoksen tekemistä saksalaiseen Crügerin virsimelodiaan (Faltinin 1904 virsi numero 8). Faltin vastasi kaksi päivää myöhemmin selkein sanoin, ettei 5/4-tahtilajia voi käyttää saksalaisissa koraaleissa. Olipa 5/4-tahtilaji suomalaisille kansanmelodioille miten luonteenomaista ja luonnollista tahansa, yhtä sopimattomana Faltin piti yhtäkin sellaista tahtia saksalaiselle koraalille: "Så naturlig och karakteristisk denna takt art än är för den finska folkmusiken, lika så malplacé förefaller mig en enda dylik takt inskjuten i en tysk koral". Hän ehdottikin kauniina ja symmetrisenä pitämänsä tasaisen rytmin käyttöä kyseisessä koraalissa. (Collianderin kirje Faltinille 16.6.1902 KK Coll. 52; Faltinin kirje Collianderille 18.6.1902 KA O. I. Collianderin arkisto I.) Tämä muoto (kuva 5) sävelmistöön ja sitä myötä myös koraalikirjaan sitten myös otettiin.

Kirjeissään Colliander ja Faltin käyttävät koko ajan termiä "5/4 takt". Faltin kuitenkin on ilmeisesti erotellut 5/4-tahtilajia tarkemminkin, vaikkei siitä kirjeissään Collianderille puhukaan. Kirjoittamassaan arvostelussa Ilmari Krohnin ja Mikael Nybergin kokoelmasta *Kansan Lahja Kirkolle I-II* (1891) hän toteaa seuraavaa (Faltinin kritiikki Krohnin ja Nybergin julkaisusta, KK Coll. 52.19):

Därtill höra främst No 5, 9 och 21, alla tre i 5/4 takt, men dock olika till sin rytmiska Konstruktion. Medan hos No 5 takten sammansätter sig af 3/4 + 2/4, har hos No 9 5/4 takten uppkommit genom 2/4 + 3/4, samt finnes hos No 21 båda arterna representerade (den sednare endast i 6te takten).

Tahdin sisäinen perusnuottiarvojen ryhmittäminen ei siis ilmeisesti ole ollut koraalikirjan kannalta ratkaisevaa, vaikkakin Faltin on merkinnyt ryhmittymät näkyviin omiin kappaleisiinsa kirkolliskokouksen koraalivaliokunnan nuottiliitteestä (Kirkolliskokouksen 1903 koraalivaliokunnan nuottiliite 1, KK Ms.Mus. Faltin.10.II).

Viisijakoisuuden käyttö suomalaisissa hengellisissä kansantoinnoissa ei siis ollut Faltinille uutta.¹⁸ Faltinin mielestä kokoelman melodioissa näkyy Suomen kansan luomisvoima, ne ovat sydämen pohjasta tulleita hengellisiä kansantoi-

sintoja, joita hän pitää todellisina helminä.¹⁹ Faltinin mukaan kauneimpiin koelman sävelmiin kuuluvat numerot 5, 9 ja 21, jotka ovat kaikki 5/4-tahtilajissa. Hän ei kuitenkaan pidä julkaisun toisintoja sopivina kirkkoon, seurakunnan yhteislauluun niiden monimutkaisen ja vaihtelevan rytmikan vuoksi, vaan nimenomaan yksinlauluiksi ja kotihartauteen sopivina. (Faltinin kritiikki Krohnin ja Nybergin julkaisusta KK Coll. 52.19.)²⁰

Viisijakoisuus on siis eittämättä ollut niin Collianderille kuin Faltinille ja Nybergillekin suomalaisuuden ilmentymä. Tästä kertoo sekin, miten vielä syyskuussa 1902 Nyberg iloitsee 5/4-tahtilajin ilmestymisestä virsisävelmistöön (Mikael Nybergin kirje farbror Faltinille 26.9.1902, KK Coll. 52):

För den välkomna vackra sången till vår under arbete varande sångsamling ber jag härmed att få på det hjärtligaste tacka. Roligt att få melodier också i 5/4 takt.

Viisijakoisuus osana suomalaista musiikkiperinnettä

Kansanmusiikissa viisijakoinen tahtilaji tunnettiin silti jo paljon ennen kuin sen ensimmäinen edustaja tuli virsisävelmistöön, jo 1600–1700-luvuilla. Elias Lönnrot julkaisi ensimmäisen kerran 5/4-tahtilajiin kirjoitettuja sävelmiä Kantelettaren nuottiliitteessä (1840).²¹ Viisijakoisuuden avulla runolaulussa saatiin yhteen

¹⁸ Vanhemmassa kirjallisuudessa viisitasaisella tarkoitetaan 5/4-tahtilajia, jossa neljäosot ryhmittyvät kahdeksi iskualaksi: 2+3 tai 3+2. Viisivaihtoinen taas tarkoittaa sävelmää, jossa neljäosan sijasta perusnuottiarvona on kahdeksasosa. Näin viisijakoisuutta käsittelee Väisänen 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla kirjoittamissaan artikkeleissa. (Ks. sanasto teoksessa *Hiljainen haltioituminen*, Pekkilä 1990, 267; Laitinen 2006; 2014.) Runolaulussa 5/4-tahtilajissa etenevää rytmikkaa nimitetään viisijakoiseksi (tai viisivaihtoiseksi) Laitinen 2006, 69. Ilmari Krohn suosittelee viisivaihtoisuutta merkittäväksi 5/8-tahtilajilla väärinymmärrysten välttämiseksi. Koraaleissa kuitenkin käytetään hänen mukaansa pääosin 5/4-tahtilajia niiden hitaan tempon vuoksi. Enimmäkseen hän kuitenkin käyttää nimitystä 5-jakoisuus, kun kyse on tahdin sisäisestä nuottiarvojen ryhmittymisistä, ja viisi-iskuisuus, kun kyse on koko säkeen kattavasta asiasta (Krohn 1958, 35–36, 112–114, 123–124, 149–153; ks. myös Linnala 1978, 46–47.)

¹⁹ Kritiikissään Krohnin ja Nybergin julkaisuun Faltin toteaa: ”För att återkomma till våra melodier, så bära de, på några få undantag när, en genuint finsk prägel och Kunna, jemte det de utgöra ett glänsande viinesbörd för det finska folkets musikaliska skapareförmåga, anses som verkliga perlor af en från hjertets djup kommande religios folksång.” (KK Coll. 52.19.)

²⁰ Faltin huomauttaa myös, että saksalaiset ydinkoraalit ovat myös alun perin rytmisesti ja melodisesti mutkikkaita, vaikkakaan eivät kansan luomia, mutta yksinäisen virren veisuun tarpeet ovat ne vuosisatojen kuluessa yksinkertaisaneet.

²¹ Vanhimpia kalevalamittaisen runouden virsisovellutuksia ovat virsiruno Johan Cajanuksen *Etkös ole ihmisparka* (1683) ja Matthias Salamniuksen *Ilo=Laulu Jesusesta* (1690), jotka on runoiltu alkusointuisiksi nelipolvisiksi trokeiksi. (Vainio 2006, 39; Laitinen 2006, 51.)

tahtiin mahtumaan koko säe, mikä muutoin olisi ollut mahdotonta. Heikki Laitisen mukaan kyseinen tahtilaji on kehittynyt runolaulussa suomen kielen ominaisuuksista ja muistin vaatimuksista.²² Se onkin hänen mukaansa suomalaisen runolaulun yleisin musiikillinen metri. (Laitinen 2006, 18, 36, 56–57.) Viisijakoisuutta tavataan kuitenkin myös muiden kulttuurien, kuten inkeriläisten ja virolaisten, musiikissa. Kuitenkin se on vain tekninen keino kuvata vapaasti soljuvaa runolaulua. Jossain määrin kyseessä on siis myös nuotintajan tulkinta kuulemastaan nelipolvisesta trokeesta. Milloin ja kenen toimesta 5/4-tahtilajia on ensimmäisen kerran käytetty, on Laitisen mukaan vielä selvittämättä. On kuitenkin esitetty, että merkintätavan isänä voitaisiin ilmeisesti pitää Erik Tuulindbergiä (1761–1814) ja yhtenä ensimmäisistä kerroista, jolloin 5/4-tahtilajia käytettiin julkisesti, julkaisua piispa Jakob Tengströmin puheesta, kun hänet oli valittu Turun akatemiaan. Puhe painettiin vuonna 1802 nimellä ”Om de forna Finnars Sällskaps-Nöjen och tidsfördrif”. Laitisen mukaan on kaikesta huolimatta selvää, että 1800-luvulla niin sivistyneistö kuin muusikot tunsivat tuon tahtilajin ja sen yleisyyden suomalaisessa runolaulukulttuurissa. (Voipio 1940, 188; Väisänen 1944, 101–102; Väisänen 1949, 104–108; Dahlström ja Salmenhaara 1995, 240–241; Laitinen 2006, 18, 29, 32, 36, 56–58, 69. Ks. myös Saastamoinen 2006.)²³ Oivalluksena se olikin niin tärkeä, että siitä tuli suomalaisuuden symboli. (Dahlström ja Salmenhaara 1995, 240–241; Laitinen 2006, 56–58.) Tämän jälkeen 5/4-tahtilajia käytetään 1819 H. R. von Schöterin julkaisemassa *Finnische Runen* ja Elias Lönnrotin *Kantelettaressa* (Laitinen 2006, 58, 61).

Viisijakoisuuden siteistä kieleen antaa viitteitä myös D. Gottfried Weimar, joka 1928 julkaistussa kirjassaan totesi monien koraalien rytmiikan vaativan ajoittaista 5/4-tahtilajin käyttöä. Hän käytti esimerkkeinään saksalaisia koraaleja, kuten *Gott des Himmels und der Erden*; *Jesus, meine Zuversicht*; *Jesu, meine Freude* ja *O Gott, du frommer Gott*. Hänen mukaansa kielellisen rytmin vaatimus 5/4-tahtilajista on usein ratkaistu säerajoilla fermaateilla, kun kyse on trokeisista rytmeistä, ja tauoilla, kun kyse jambisista rytmeistä. Hän ei pitänyt näiden rytmien pakottamista tasajakaisiksi hyvänä, koska se rikkoo kielen painoja vastaan. Hänen tavoitteenaan oli muuttaa nämä kolmijakoiseksi. (Weimar

²² Sen voisi siis ajatella kuuluvan Ferdinand Braudelin ajattelua mukailien ajan tasoista pitkän keston kerrostumaan. Braudel jakaa ajan kolmeen tasoon niiden muutosvauhdin mukaan. Ylimpänä on nopeimmin muuttuva kerrostuma, johon kuuluisi esimerkiksi juuri viisijakoisten virsien määrä virsisävelmistössä eri aikoina. Keskimmäisen kerrostuman muutosvauhti on hitaampaa. Siihen voisi sijoittaa niin kansallistunteen kuin suomalaisen virsikirjan olemassaolon kokonaisuutena. Syvimmän kerrostuman muutosvauhti on hitainta. Sen vuoksi suomen kieli erikoisuuksineen kuuluisi tähän kategoriaan. Ks. esim. Tarasti 1982, 23–26.

²³ Kalevalamittaiselle runoudelle ja runolaululle on ominaista kahdeksantavuisuus, kerto, alkusointuisuus ja symmetrisyys. Sanapaino on aina sanan ensimmäisellä tavulla. Se on syntynyt muistinvaraisena ja saanut piirteensä suoraan suomen kielestä. Tasaisuutta rikkovat ns. murrelmasäkeet, joissa esiintyvät suomen kielen kolmi- ja viisitavuiset sanat ja joissa sanapainot eivät asetukaan kaavan mukaisesti. Viisijakoisessa rytmikassa iskualojen yhdistäminen 2 + 3 on suosittu yhdistelmä kuin 3 + 2. (Laitinen 2006, 29, 32–34, 57–58, 69.)

1928, 74–75.) Kansanlaululle Weimar pitää viisijakoisuutta kuitenkin liian vaikeana. Toisaalta hän vaikutti ihailevan sitä rytmikkaa, minkä viisijakoisuuden ja seitsenjakoisuuden sisältävät tahdit saavat aikaan koraalissa *Ein feste Burg*. Hän myös oletti, että sävelmän rytmikka on aiheuttanut myös kielellisiä muutoksia virsiteksteihin. (Weimar 1928, 80–81.)

Vaikka viisijakoisuus siis tunnettiin Suomessa laajalti 1800-luvulla niin rahvaan kuin sivistyneistön puolella, sen käyttö klassisessa musiikissa oli vähäistä. Vainion mukaan A. G. Ingelius ainakin viittasi suomalaisen kansanperinteesen tai jopa tavoitteli sinfoniassaan (1847) kansallista sävyä käyttämällä sen kolmannessa osassa viisijakoisuutta. Myös Pacius käytti sitä oopperassaan *Kyp-ron prinsessa* vuonna 1860. Pacius hyödynsi musiikissaan myös ajan ihanteen mukaista tyyliä kansallisia vaikutteita ilman tunnistettavia kansanlaulumelodioita.²⁴ (Voipio 1940, 188; Vainio ja Savolainen 2006, 179, 181; Laitinen 2006, 18, 29, 32. Ks. myös Linnala 1978, 46–47.) Myös Sibelius hyödynsi viisijakoisuutta *Kullervo*-sinfoniassaan, jonka arvosteluissa viisijakoisuus mainitaan osana kansanhengen ilmausta. Ilmeisesti Sibelius itsekin on viitannut viisijakoisuuden olevan osa suomalaista kansanrunoutta. (Tawaststjerna 1967, 104; Tawaststjerna 1989, 174–175, 192, 234, 240–241.)²⁵

Omassa rytmioopin kirjassaan Ilmari Krohn piti viisijakoisuutta suomen kielelle ominaisena rytmikkana, jota on kuitenkin käytetty muinaiskreikkalaisista näytelmistä asti. Hänen mukaansa iskualat sisältävät tahdin perusyksiköt yleensä järjestyksessä 2 + 3, koska näin saadaan vaihtelusta huolimatta säilymään levollisuus, joka eripituisista iskualoista on häiriintynyt. Krohn totesi viisijakoisuuden esiintyvän pääosin hitaissa tempoissa, esimerkiksi virsisävelmissä, koska näin korva ehtii tottua jatkuvasti vaihtuvaan rytmikkaan. Viisi-iskuisia säkeitä Krohn piti usein neli-iskuisten laajennuksina, minkä vuoksi fermaatilla jatkettu säkeen päätössävel on ollut yleinen merkintätapa, erityisesti koraaleissa. Tämä tuo hänen mukaansa säerajoille lepoa ja rauhallisuutta sekä ”kirkkolauluun juhlallista hartautta ja sen ohella myös sitä mielen jännitystä, joka karkottaa tunnelmasta arkipäiväisyyden ja uneliaisuuden.” (Krohn 1958, 31, 35–36, 113, 149–151.)²⁶

²⁴ Paciuksen oopperasta on Vainion ja Savolaisen mukaan löydetävissä myös muita suomalaisuuteen viittaavia musiikillisia kohtia, joista tunnetuin on laulu *Laps’ Suomen, ällös vaihda pois*. Hän kuitenkin huomauttaa kahden musiikkikulttuurin törmäyksestä, kun suomalaiset kansanlaulumelodiat on soinnutettu klassisromantisesti. Sama yhteentörmäys on nähtävissä myös virsisoinnutuksissa. (Vainio ja Savolainen 2006, 181; Ala-Könni 1986, 172–173; Krohn 1951, 88).

²⁵ Ks. myös Tawaststjerna 1989, 287–315, jossa käsitellään tarkemmin kalevalaista runonlaulua ja sen vaikutuksia Sibeliukseen, vaikkakaan viisijakoiseen rytmikkaan Tawaststjerna ei juurikaan mainintaa tarkemmin perehdy. Ks. myös Keane (1993, 89–91), joka käsittelee myös Sibeliuksen ajatuksia suomen kielen rytmikasta ja sen ilmentymisestä musiikissa 5/4-tahtilajina esimerkkinään laulu *Drömmen*.

²⁶ Eino Linnala esitti musiikkiopin kirjassaan (1978, 58, 86–90) myös toisen viisi-iskuisen säkeen syntyvän, jota hän piti kuitenkin harvinaisempana kuin neli-iskuisen laajentumista. Viisi-iskuinen säe voi Linnalan mukaan syntyä myös kaksi- ja kolmi-iskuisten säkeitten yhteensulautumana.

Koraalien 5/4-tahtilaji, joka tarkoittaa siis tahdin sisäistä viisijakoisuutta, ja kalevalaisen runolaulun viisijakoisuus ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Kalevalaisen runolaulun musiikillinen metriikka on syntynyt suomen kielen ja muistin vaativuudesta. Siinä 5/4-tahtiosoitus mahdollisti koko säkeen merkitsemisen yhteen tahtiin. Se oli Laitisen mukaan ratkaiseva oivallus, joka vapautti runolaulun perinteisten tahtilajien säikeitä katkovasta merkintätavasta ja jonka johdosta nuottinnuksesta tuli selkeämpää. (Krohn 1958, 31, 35–36, 113, 149–151; Laitinen 2006, 18, 56–57.) Koraaleissa 5/4-tahtilaji ei kuitenkaan tuo koko säettä samaan tahtiin (kuva 4), vaan sen kattaessa koko säkeen kysymys on ennemminkin neliskuisen säkeen laajentumasta. (Krohn 1958, 149–151.) Koraaleissa viisijakoisuus vaikuttaisi siis tämän mukaan olevan monimuotoisempaa kuin runolaulussa: se voi olla tahdin sisäistä rakentumista ohjaava tai koko säkeen kattava. Lisäksi vuoden 1903 virsisävelmistössä olleita viisijakoisia sävelmiä voidaan pitää Collianderin ja Faltinin tietoisin valinnan tuloksena. Tämän vuoksi oli varsin perusteltua nähdä viisijakoisuus osana suomalaisuuden symboliikkaa, runolaulusta virsiin siirtyneenä ja siirrettynä suomalaisuuden kuvastajana.

Laitisen (2006, 18, 51, 56–57) mukaan runolaulu oli hyvin monipuolinen kulttuuri, josta viisijakoisuus sai ylikorostuneen aseman ja nousi 1800-luvulla suomalaisuuden symboliksi, koska sen avulla oli helppo erottaa muista ja luoda omaa erikoislaatuista identiteettiä.²⁷ Viisijakoisuuden valikoituminen suomalaisuuden kuvaajaksi ilmentää oikeastaan varsin hyvin Lönnotin Herdertuntemusta. Herder painotti juuri kansanlaulujen ja -runojen ilmentävän kansan syvintä ja ominta olemusta (Nisbet 2006, 92–93; Karkama 2006, 380.) Näin on varsin luonnollista, että juuri suomalaisen kansanperinteen vanhimpana pidetyn runolaulun käyttämä viisijakoisuus nousi tai nostettiin yhdeksi suomalaisuuden symboliksi musiikissa. Kun muutenkin suomalaista historiaa ja juuria suomalaisuudelle etsittiin Karjalasta ja kalevalaisesta kulttuurista, oli luontevaa, että kalevalaisesta runolaulusta löytynyt, kirjoitettuna harvinainen tahtilaji omaksuttiin suomalaisuuden symboliksi.

Laitinen (2006, 51) muistuttaa myös, että tuona aikana ja jo ennen 1800-lukua papisto oli tehnyt kalevalamittaisia virsirunoja. Ne eivät kuitenkaan vakiintuneet virsikirjaan sen enempää kuin runolaulumelodiat, jotka eivät ole koskaan päässeet osaksi virsisävelmistöä. (Hallio 1928, 14.) Tähän lienee ollut syynä se, että haluttiin korostaa romantiikan mukaan hengellisen ja maallisen musiikin eroa ja toisaalta se, että Suomessa oli pitkä perinne kaiken pakanallisen poiskittämisen. Runolaulu kaikkineen, kuten kaikki muukin kansanmusiikki hengellisiä kansantoisintoja myöten, koettiin maalliseksi. Runolaulun käyttämistä keinoista vain alkusointuisuus ja viisijakoisuus jäivät suomalaisiin virsiin pysyvästi jopa niin, että vielä vuoden 1938 virsikirjan 1943 ilmestyneessä sävelmistössä

²⁷ Läntinen kansanmusiikkiperinne oli saanut paljon kansainvälisiä vaikutteita satamiensa, Ruotsin yhteyksiensä ja ulkomaisten kauppiaidensa kautta. Maan itäisen osan kansan muistissa oli säilynyt enemmän vain Suomelle tyypillisenä pidettyä perinnettä. (Laitinen 1982, 120–122; Klinge 1997, 26–27; Setälä 1999, 4–5; Pulkkinen 1999, 129; Vainio 2006, 25–26.)

esiintyi säerajoille lisättyjä neljäsoataukoja, joiden takia säerajoihin tuli viisijakoisuuden vaikutelma. (Laitinen 2006, 51.)²⁸

Viisijakoinen tahtilaji suomalaisuuden ilmentäjä vai musiikillinen ratkaisu

Faltinin koraalikirjan (1904) yhdestätoista 5/4-tahtilajiin kirjoitetusta sävelmästä seitsemän oli ollut vuoden 1889 koraalivirsikirjaehdotuksessa pisteellisiä rytmisiä käytävissä muodossa.²⁹ Kaikkiaan vuoden 1889 koraalivirsikirjaehdotuksessa pisteellisessä asussa esiintyneistä sävelmistä vain yksi sävelmä (numero 23) on säilytetty koraalivirsikirjassa 1905 ja Faltinin koraalikirjassa (1904) pisteellisessä rytmiasussa. Kolme muuta (numerot 43, 151 ja 524) on muutettu tasatahtisiksi. Toisaalta uusia pisteellisen rytmiasun saaneita sävelmiä ovat virsien 22 ja 24 melodiat (ks. taulukko 1). Vielä huomionarvoisempaa on, että vain neljä viisijakoiseksi muutetuista sävelmistä on Faltinin koraalikirjassa (1904) merkitty alkuperältään suomalaiseksi (111, 286, 421 ja 494), yksi Dübenin sävelmäksi (185) ja loppujen alkuperää ei mainita. (Faltinin koraalikirjat 1888, 1897 ja 1904.) Taulukkoon 3 on koottu näiden vuoden 1903 sävelmistöön tulleiden viisijakoisten sävelmien alkuperä. Suluissa olevat tarkemmat tiedot ovat Koraalivirsikirjaan (1943) ja Virsikirjaan (1986) hyväksytyistä virsisävelmistöistä.

Taulukko 3. Vuonna 1903 hyväksytyssä sävelmistössä esiintyneet viisijakoiset sävelmät ja niiden alkuperä.

Numero	Virren alkusanat	Sävelmän alkuperä
7	<i>Hoosianna! Tulossa Poika Dawidin on tänne</i>	Ennen 1694 (1986: Ruotsissa 1697)
12	<i>Laulu soikoon riemuinen</i>	1559 (1943: Saksalainen 1559)
53	<i>Jesus, elon' autuuteni!</i>	1697 (1986: Ruotsissa 1697)
111	<i>Jotk' oikiassa uskossa</i>	Suomalainen
185	<i>Jesus itse sydäntäni</i>	G. Düben 1674 (1986: Gustaf Düben 1674)
256	<i>O Jesus, sulho suloinen</i>	1535 (1943: Saksalainen 1535)
260	<i>Jesus, sanallas sä sielun'</i>	1691 (1986: Ruotsissa 1691)
286	<i>Mun tutkit, Herra tarkasti</i>	Suomalainen
421	<i>Me waellamme Herrassa</i>	Suomalainen
494	<i>Niin kauwan kuin me elämme</i>	Suomalainen
522	<i>O ijäisyys, mä pelkään</i>	Ennen 1695 (1943: Ruotsalainen 1697)

²⁸ Samaan käytäntöön viittaa myös Ala-Könni (1986, 171–173) kuvatessaan herrännäisten veisuuta. Alkusointuisuudesta olkoon esimerkkinä nykyisen virsikirjan virsi 622 *Minä vaivainen, vain mato, matkamies maan* (Virsikirja 1986).

²⁹ Pisteellinen rytmi on siis ollut ainakin tasaisen muodon vaihtoehtona vuoden 1889 ehdotuksessa. Ks. taulukko 1.

Muutos 5/4-tahtilajiin lieneekin kompromissi, jolla saatiin Collianderin kai-paama rytmisyys säilytettyä ilman, että se häiritsi Faltinia. Viisijakoisuus on siis ollut rytmisen koraalin korvaaja, jonka avulla suomalaisia on totutettu liikkuvampaan rytmiikkaan virsissä, välivaihe matkalla kohti Collianderin tavoitteena ollutta sävelmän alkuperäistä rytmistä asua. Erityisesti tähän viittaa Faltinin, Collianderin ja Nybergin kirjeenvaihto, jossa pohdittiin, oppivatko suomalaiset laulamaan oikein pisteelliset rytmit. Nyberg ja Colliander olivat vakuuttuneita kansan kyvystä oppia, vaikkakin hitaasti ja nuorison kautta, kun taas Faltin ei siihen uskonut. Hän totesikin, ettei ole saanut kirkkokansaa rytmiä oppimaan, vaikka oli sitä kolmekymmentä vuotta heille opettanut. Erityisesti pisteellisten rytmien epämääräisyys kiusasi Faltinia virren 53 *Jesu du mitt lif, min hälsa* kohdalla, jopa siinä määrin, että hän katui sen ottamista osaksi Lagin ja Faltinin koraalikirjaa. Hänen kirjeistään kuvastuu syvä turhautuminen. (Mikael Nybergin kirje Faltinille 25.4.1902, KK Coll. 52; Faltinin kirje Collianderille 2.4.1902 ja 7.4.1902, KA O. I. Collianderin arkisto I.)

Collianderin mielestä ongelman ydin oli siinä, ettei suomalaisilla ole ollut yhtenäistä ja kaikkialla käytettyä koraalikirjaa. Tämän vuoksi kaikki olivat totuneet laulamaan eri tavoin. Hän myönsi, että seurakunnat ja niiden kanttorit olivat monin paikoin kykenemättömiä oppimaan pisteelliset rytmit. Silti kun uusi koraalikirja saatiin kouluihin, pisteelliset rytmit eivät olleet mahdollisia suomalaisille. Näkemystään hän perusteli sillä, että rytmisiä koraaleja oli laulettu pietistipiireissä jo kauan – vasta Haeffner Ruotsissa ja Nordlund Suomessa olivat muuttaneet ne tasaisiksi. (Faltinin kirje Collianderille 4.5.1902, KK Coll. 52. Ks. myös Pajamo ja Tuppurainen 2004, 259.) Collianderin näkemys vastasi myös myöhempää näkemystä siitä, että virsi- ja koraalikirjojen puute edisti kansantoisintojen syntymistä. Ne levisivät suullisena perintönä, minkä vuoksi ne myös alkoivat noudattaa suomalaisen kansanlauluperinteen lainalaisuuksia. (Asplund 2006, 213–214.) Näin olisi myös selitettävissä, miksi alkujaan pisteelliset rytmit ovat Suomessa voineet muuttua Collianderin 7.6.1902 kirjeessään mainitsemaksi 5/4-tahtilajiksi, sille ominaisine rytmeineen, kuten virressä 53 (kuvat 2 ja 4). Niissä näkyvät samat suomen kielen ja muistin vaatimukset kuin runolaulussakin.

Collianderin mukaan pisteellisten rytmien poisjättäminen saattoi jopa kääntää kansan mielenkiinnon pois kirkosta kohti herätysliikkeitä (”konventikeln”). (Collianderin kirje Faltinille 20.4.1902. KK Coll 52.)³⁰ Tämä perustelu oli se, joka sai Faltinin hyväksymään pisteellisyyden, vaikkakin pisteellisyys edusti hänelle pääasiassa historiallista mielenkiintoa (”För min musikaliska smak ega dessa rytmiska former blott ett historist intresse”). Muutoin hän piti niitä vanhanaikaisina ja vanhentuneina verrattuna niihin muihin rytmisiin muotoihin, joita koraalikirjassa on. (Faltinin kirje Collianderille 4.5.1902, KK Coll. 52.)

Vaikka Faltin ei rytmisestä koraalista pitänytkään, vaan piti pisteellisiä rytmejä usein häiritsevinä, pomppivina (”hoppande”), tietyissä kohdissa hän piti

³⁰ Collianderin näkemyksistä rytmisesti restauroiduista koraaleista ja niiden merkityksestä. myös Vapaavuori (1997, 305–307).

niitä hyvinä eikä suostu niistä luopumaan. Tällaisia kohtia ovat ne, joissa kahdeksasosa on vaihtosävel kahden samankorkuisen sävelen välillä, kuten sävelmässä numero 23. (Faltinin kirjeet Collianderille 2.4.1902 ja 18.6.1902, KA O. I. Collianderin arkisto I.)

Kaiken kaikkiaan pisteellinen rytmi on 1903 sävelmistössä vain kolmessa virressä 22 (*Oi, armon lähde autuas*), 23 (*Ah lakkaa, sielun', murheestas*) ja 24 (*Ilmestyi paimenille*), josta on myös tasatahtinen versio koraalivirsikirjan liitteessä (Koraalivirsikirja 1905; ks. taulukko 1). Tämä kertonee osaltaan siitä, miten hankalaksi Faltin koki pisteelliset rytmit monessa virressä. Hän ei kuitenkaan ilmeisesti periaatteellisesti vastustanut niitä, olihan hän alkujaan ottanut pisteellisiä rytmejä Lagin ja Faltinin koraalikirjaan (1871). Hän oli vain perin juurin pettynyt seurakunnan oppimiskykyyn ja pisteellisten rytmien lauluun.

Viisijakoisen tahtilajin käyttö virsisävelmistössä voidaankin nähdä myös tavaksi tuoda rytmisen koraalimuoto takaisin suomalaiseen virsisävelmistöön 1800-luvulla vallinneen tasatahtisuuden jälkeen. Vuoden 1701 virsikirjaan liittyneissä sävelmissä ja kansantoisinnoissa rytmikka oli elänyt, mutta se oli kokonaan unohdettu esimerkiksi ruotsalaisen Haeffnerin ja suomalaisen Nordlundin koraalikirjoissa. Myös Faltinin koraalikirjan vuoden 1888 painoksessa rytmisyyttä vieroksuttiin eivätkä rytmiset muodot päässeet kuin koraalikirjan lisäykseen vaihtoehdoiksi tasatahtiselle muodolle. Ehkä juuri yleisen tunnettuudensa ja symboliarvonsa vuoksi viisijakoisuus oli kaikille sopiva muoto rytmisestä koraalista: se miellettiin suomalaiseksi perinteeksi, mutta sitä ei pidetty yhtä maallisenä kuin kansantoisintoja. Sivistyneistölle se oli helpompi hyväksyä kuin kansantoisinnot, ja rahvaalle se oli helpompi hyväksyä kuin saksalaisten esikuvien mukaan alkuperäiseen muotoonsa palautetut rytmiset ydinkoraalit.

Toisaalta 5/4-tahtilaji oli myös eräänlainen erikoisefekti, suomalainen erikoisuus, joka oli hienoa liittää osaksi virsikirjaa. Samalla se myös aukaisi tietä kansantoisintojen tulolle virsikirjaan 1900-luvulla. Samalla tavalla kuin kansanmusiikin keruussa muutenkin, myös virsisävelmistössä ja koraalikirjassa läntisen Suomen perinteisiin havahduttiin karjalaisen ja kalevalaisen perinteen jälkeen. 5/4-tahtilajin kohoaminen symboliarvoon ei siis, kuten voittaneet vaihtoehdot yleensä, estänyt kansantoisintojen tai rytmisten koraalien pääsyä osaksi virsisävelmistöä, vaan mahdollisti sen. Lopullisesti rytmisen koraali teki läpimurtonsa osaksi virsisävelmistöä yhtä aikaa Krohnin ja Nybergin keräämien kansantoisintojen päästessä osaksi virsisävelmistöä 1900-luvun alkupuoliskolla. (Krohn 1951, 83–84.)

Tämä saattaa selittää myös sen, miksi Faltin lopulta hyväksyi niin monen, jopa saksalaisperäisenkin, virren muuttamisen 5/4-tahtilajiin, vaikka sitä kirjeisään vahvasti vastustikin: se oli pienemmän pahan tie, päästiin kompromissiin Collianderin kanssa ja saatiin uudistettua virsisävelmistöä hillityllä tavalla, jonka Faltininkin musiikillinen maku saattoi hyväksyä.

Collianderille ja Faltinille viisijakoisuus oli siis paitsi suomalaisuuden ilmentymä, myös musiikillinen keino. Tuskin sen käyttäminen osana virsisävelmistöä ja koraalikirjaa olisi kuitenkaan pälkähtänyt kummankaan päähän Saksassa tai Ruotsissa. Siinä määrin harvinaista ja suomalaista viisijakoisuus kuitenkin oli

ja on. Viisijakoisuuden nousemista symboliarvoon edesauttoi todennäköisesti paljon sen pohjaaminen suomen kielen rytmikkaan, sanastoon ja rakenteisiin. Se tarjosi virsisävelmistöönkin luontevaa rytmisyyttä. Tavallaan 5/4-tahtilaji siis myös heijasteli koko virsikirjauudistuksen, ja 1800-luvulla yleisemminkin suomen kielen ja kulttuurin kehittämisen, kielellistä painotusta.

Vaiutteiden sulatusuunissa 1800-luvun Suomessa suomalaisuuden tärkeiksi symboleiksi nousivat runolaulanta, Kalevala ja luonto. Sattumalta ja kuitenkin tietoisesti runolaulun viisijakoisuudesta tuli virsikirjassa suomalaisuuden symboli, joka on säilyttänyt elinvoimaisuutensa pohjautumalla suomen kielen rytmikkaan ja muistiin. Sen erikoislaatuisuus on säilynyt nykyisinkin samalla tavalla kuin suomi poikkeaa monista Euroopan alueella yleisesti puhutuista kielistä.

Lähteet

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA).

O. I. Collianderin arkisto I. Kirjekokoelma. Richard Faltinin kirjeet Otto Immanuel Collianderille.

Kansalliskirjasto (KK). Faltin-suvun arkistot.

KK Coll. 52.3. Richard Faltinille saapuneet kirjeet. I. O. Colliander.

KK Coll. 52.8. Richard Faltinille saapuneet kirjeet. Mikael Nyberg.

KK Coll. 52.13. Richard Faltinin lähettämät kirjeet ja kirjekonseptit.

KK Coll. 52.19. Koralkommittén. Koraalivaliokuntien mietinnöt 1908 ja 1913.

KK Ms.Mus.Faltin.10. Kirkkomusiikki. Liite koraalivaliokunnan mietintöön no 1, 1903.

Luetteloimaton. Faltinin omaelämäkerta. Kirsti Putuksen lahjoitus kansalliskirjastolle 2006.

Luetteloimaton. Koraalivirsikirjaehdotus 1902. Kirsti Putuksen lahjoitus kansalliskirjastolle 2006.

Kirjallisuus

Ala-Könni, Erkki. 1986. *Suomen kansanmusiikki: tutkielmia neljältä vuosikymmeneltä*. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Asplund, Anneli. 2006. Kirjallinen laulu. Teoksessa *Suomen musiikin historia: kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund, Petri Hoppu, Heikki Laitinen, Timo Leisiö, Hannu Saha ja Simo Westerholm. Porvoo: WSOY. 200–271.

Dahlström, Fabian ja Erkki Salmenhaara. 1995. *Suomen musiikin historia 1: Ruotsin valan ajasta romantiikkaan*. Porvoo: WSOY.

Den svenska psalmboken. 1819. *Den svenska psalmboken av konungen gillad och stadfäst(ad) år 1819*. Toim. J. O. Wallin, F. M. Franzén, E. G. Geijer, Johan Åström ym. [s.l.].

Faltin, Richard (toim.). 1888. *Uusi koraalikirja Ewankelis-Lutherilaisille seurakunnille...* Helsinki: Edlund.

Faltin, Richard (toim.) 1904. *Suomen Evankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja Suomen viidennen yleisen kirkolliskokouksen w. 1903 hywäksymä...* Helsinki: G. W. Edlund.

- Faltin, Richard (toim.). [1908] 1909. *Suomen Ewankelis-Lutherilaisen Kirkon Koraalikirja laadittu Suomen viidennen kirkolliskokouksen v. 1903 hyväksymien koraalivirsikirjojen ja Suomen kuudennen yleisen kirkolliskokouksen v. 1908 niihin liitettäväksi hyväksymäin lisäysten mukaan, sekä Messu ynnä C. J. Voglerin Hosianna*. Helsinki: G. W. Edlund.
- Faltin, Richard (toim.). 1919. *Suomen Ewankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja laadittu Suomen viidennen kirkolliskokouksen v. 1903 hyväksymien koraalivirsikirjojen ja Suomen kuudennen yleisen kirkolliskokouksen v. 1908 niihin liitettäväksi hyväksymien lisäysten mukaan sekä Messu ynnä C. J. Voglerin Hosianna*. Helsinki: Holger Schildts.
- Faltin, Richard (toim.). 1933. *Suomen Ewankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja sisältävä kaikki Suomen yleisten kirkolliskokousten vuosina 1903, 1908 ja 1913 hyväksymät Suomen kirkon niin suomalaiselle kuin ruotsalaiselle virsikirjalle sowitetut koraalit sekä C. J. Voglerin Hosianna*. Porvoo: Werner Söderström.
- Faltin, Richard ja Otto Immanuel Colliander (toim.). 1897. *Koraalikirja Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen v. 1886 hyväksymille Suomalaiselle ja Ruotsalaiselle Virsikirjoille...* Helsinki: G. W. Edlund.
- Flodin, Karl ja Otto Ehrström. 1934. *Richard Faltin och hans samtid*. Helsinki: Schildt.
- Haapalainen, Toimi Ilmari, Pentti Lempiäinen, Reijo Pajamo ja Seppo Suokunnas. 1988. *Virsitieto: käsikirja virsikirjan käyttäjälle*. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Hallio, Kustaa. 1928. *Suomalaisen virsikirjan uudistus*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Heininen, Simo ja Markku Heikkilä. 1997. *Suomen kirkkohistoria*. Helsinki: Edita.
- Karkama, Pertti. 2006. Herderin kieliteoria ja sen jälkiä Suomessa. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toim. Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 356–393.
- Keane, Robert John. 1993. *The complete solo-songs of Jean Sibelius*. Väitöskirja. London: University of London.
- Kirkolliskokouksen 1898 pöytäkirjat. 1899. *Suomen neljännen kirkollis-kokouksen pöytäkirjat*. Turku: [Suomen kirkollis-kokous].
- Kirkolliskokouksen 1903 pöytäkirjat. 1903. *Suomen evankelis-lutherilaisen kirkon viidennen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjat*. Waasa ja Turku.
- Klinge, Matti. 1997. *Keisarin Suomi*. Helsinki: Schildt.
- Koraalivaliokunnan mietintö 1. 1903. *Koraalivaliokunnan mietintö N:o 1, joka koskee yhteisen suomalaisen ja ruotsalaisen koraalivirsikirjan aikaansaamista Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle*. Suomen evankelis-lutherilaisen kirkon viidennen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjain liite. Turku.
- Koraalivaliokunnan mietintö 2. 1903. *Koraalivaliokunnan mietintö N:o 2, joka koskee koraalikomitean toimittamaa koraalikirja-ehdotusta*. Suomen evankelis-lutherilaisen kirkon viidennen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjain liite. Turku.
- Koraalivirsikirjaehdotus. 1889. *Suomalainen Koraali-Virsikirja ewankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuriruhtinaanmaassa...* Helsinki: Weilin ja Göös.
- Koraalivirsikirjaehdotus. 1902. *Suomalainen Koraali-Virsikirja Suomen Suuriruhtinaanmaan ewankelis-lutherilaisille seurakunnille...* Helsinki: Weilin & Göös.
- Koraalivirsikirja. [1903] 1905. *Suomalainen Koraali-Virsikirja Suomen Suuriruhtinaanmaan ewankelis-lutherilaisille seurakunnille...* Helsinki: Weilin & Göös.
- Koraalivirsikirja. [1943] 1977. *Suomen evankelis-lutherilaisen kirkon koraalivirsikirja*. Hyväksytty viidennessätoista Yleisessä Kirkolliskokouksessa v. 1943. Virret 634–679 hyväksytty yhdeksännessätoista Yleisessä Kirkolliskokouksessa v. 1963. Helsinki: Suomen kirkon sisälähetysseura.
- Krohn, Julius. 1880. *Suomalaisen Virsikirjan historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Krohn, Ilmari. 1951. *Sävelmuistoja elämäni varrelta*. Porvoo: WSOY.
- Krohn, Ilmari. 1958. *Musiikin teorian oppiakso I: rytmiooppi*. Porvoo: WSOY.

- Laitinen, Heikki. 1982. Talonpoikaismusiikin suuri murros. Teoksessa *Musiikkikulttuurin murros teollistumisajan Suomessa*. Toim. Vesa Kurkela ja Riitta Valkeila. Raportti Suomen säveltaiteen juhluvuoden musiikintutkimuksen seminaarista Jyväskylässä 19.–21.5.1982. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 117–129.
- Laitinen, Heikki. 2003. *Matkoja musiikkiin 1800-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laitinen Heikki. 2006. Runolaulu. Teoksessa *Suomen musiikin historia: kansanmusiikki*. Toim. Anneli Asplund ym. Porvoo: WSOY. 14–79.
- Linnala, Eino. 1978. *Yleinen musiikkioppi I*. Jyväskylä: Gummerus.
- Lyytikäinen, Pirjo. 1999. Suomalaiset syntysanat. Teoksessa *Suomi outo pohjoinen maa? Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Jyväskylä: PS-kustannus. 138–165.
- Niemi, Hilja. 1954. *Suomalaisen virsikirjan uudistaminen vuoden 1886 viralliseksi virsikirjaksi: ns. Lönnrotin virsikirjakomitean osuus*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 54. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Nisbet, H. Barry. 2006. Herder: kansakunta historiassa. Teoksessa *Herder, Suomi, Eurooppa*. Toim. Sakari Ollitervo ja Kari Immonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 90–113.
- Pajamo, Reijo. 1982. *Erik August Hagfors (1827–1913), pedagogi ja kuoromies: tutkimus Suomen ensimmäisen seminaarin laulun ja soiton lehtorista*. Painamaton oppinäytetyö. Helsinki.
- Pajamo, Reijo. 1987. E. A. Hagfors ja koraalikirjakysymys 1880-luvulla. *Kirkkomusiikki* 63 (9): 4–7, 10.
- Pajamo, Reijo. 2006. Virsisävelmistömme kansallinen aines. Teoksessa *Musica viva! Matti Vainion juhlaKirja*. Toim. Tuomas Eerola, Riina Ikonen, Marko Myllyaho, Markku Pöyhönen, Pentti Savolainen ja Petri Toiviainen. Jyväskylä: Minerva. 207–222.
- Pajamo, Reijo ja Erkki Tuppurainen. 2004. *Suomen musiikin historia: kirkkomusiikki*. Porvoo: WSOY.
- Pulkkinen, Tuija. 1999. Kielen ja mielen ykseys. Teoksessa *Suomi outo pohjoinen maa? Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Jyväskylä: PS-kustannus. 118–137.
- Saastamoinen, Ilpo. 2006. *Sekatahtilajit*. Kirjallinen versio esitelmästä 24.–26.5.2006 Imatralla. Verkkolähde <http://www.ilposaastamoinen.fi/2006-sekatahtilajit> [16.12.2014].
- Setälä, Päivi. 1999. Esipuhe. Teoksessa *Suomi outo pohjoinen maa? Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Jyväskylä: PS-kustannus. 4–5.
- SKS. 2002. *Elias Lönnrot: käsikirjoituksia*. Verkkolähde http://neba.finlit.fi/tietopalvelu/elias/el_kasik.html [21.11.2016].
- Tarasti, Eerö. 1982. Musiikki kulttuurin murroksen kuvastajana. Teoksessa *Musiikkikulttuurin murros teollistumisajan Suomessa*. Toim. Vesa Kurkela ja Riitta Valkeila. Raportti Suomen säveltaiteen juhluvuoden musiikintutkimuksen seminaarista Jyväskylässä 19.–21.5.1982. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 23–31.
- Tawaststjerna, Erik. 1967. *Jean Sibelius 2: 1893–1903*. Suom. Tuomas Anhava yhdessä Erik Tawaststjernan kanssa. Helsinki: Otava.
- Tawaststjerna, Erik. 1989. *Jean Sibelius 1: 1865–1893*. Suom. Tuomas Anhava yhdessä Erik Tawaststjernan kanssa ja Raija Mattila. Toinen painos. Helsinki: Otava.
- Vainio, Matti ja Pentti Savolainen. 2006. *Suomi herää: mistä on suomalaisuus tehty?* Jyväskylä: Minerva.
- Vapaavuori, Hannu. 1997. *Virsilaulu ja heräävä kansallinen kulttuuri-identiteetti: jumalanpalveluksen virsilaulua ja -sävelmistöä koskeva keskustelu Suomessa 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1886*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

- Vapaavuori, Hannu. 1998. Hengelliset kansansävelmät virsikirjassamme. Teoksessa *Virsin, lauluin, psalttarein: juhla kirja Reijo Pajamon 60-vuotispäivänä 27.9.1998*. Toim. Erkki Tuppurainen. Helsinki: Sibelius-Akatemia. 159–170.
- Virsikirja. [1886]. *Suomalainen Virsikirja ewankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuriruhtinaanmaassa. Hyväksytty Suomen toisessa yleisessä kirkolliskokouksessa w. 1886*. Helsinki.
- Virsi- ja koraalivirsikirja. [1986] 2004. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja*. Hyväksytty ylimääräisessä kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986. Helsinki: Suomen kirkon sisälähetysseura.
- Voipio, Aarni. 1940. *Virsiemme synty ja olemus: evankelisen hymnologian pääpiirteet*. Porvoo: WSOY.
- Väisänen, Armas Otto. [1944] 1990. Kalevalanmitta ja runosävelmät. Teoksessa *Hiljainen haltioituminen: A. O. Väisäsen tutkielmia kansanmusiikista*. Toim. Erkki Pekkilä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 95–103.
- Väisänen, Armas Otto. [1949] 1990. Kalevalan sävelmä. Teoksessa *Hiljainen haltioituminen: A. O. Väisäsen tutkielmia kansanmusiikista*. Toim. Erkki Pekkilä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 103–120.
- Weimar, D. Gottfried. 1928. *Der Rhythmus in Musik, Poesie und Lied, speziell im Kirchenlied*. Langensalza: Hermann Beyer & Söhne.

Quintuple meter as Finnish originality in chorale books by Richard Faltin

Friedrich Richard Faltin senior (1835–1918) was the leading church musician of his time in Finland. He worked, among many other things, as an organist and organ teacher in Helsinki. Faltin's main contribution to the Finnish church music was the chorale book for the 1886 hymnal. His chorale book was actively used for almost 50 years in Finland in congregations, schools and homes.

The 5/4 meter gained its place in the chorale book as the result of the work of the chorale committee, in which also Faltin worked. The 5/4 meter was considered original to the rhythm of Finnish language and music. During the late 19th century, the finding and establishing of foundations and expressions for the Finnish culture were main objectives of especially the intellectuals. Incorporating the 5/4 meter to the chorale book opened avenues for the later inclusion of other spiritual folk anthems in the chorale book.

In his letters during the chorale committee time Faltin expressed his thoughts on hymn singing, Finnish spiritual songs and their usage as hymns in the hymnal of the Evangelical-Lutheran church in Finland. These letters form the foundation for this article.

Marianne Ahmaoja (marianne.ahmaoja@luukku.com) on musiikin maisteri Sibelius-Akatemiasta (1996) ja hallintotieteiden (julkisoikeus) maisteri Itä-Suomen yliopistosta. Hän on työskennellyt kirkkomuusikkona Nivalassa ja toimii tätä nykyä hallintopäällikkönä Sievin kunnassa.

Liite 1.

Taulukko 4. Luettelo 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja 1900-luvun alkupuolella ilmestyneistä virsi-, koraalivirsi- ja koraalikirjoista sekä niiden ehdotuksista.³¹

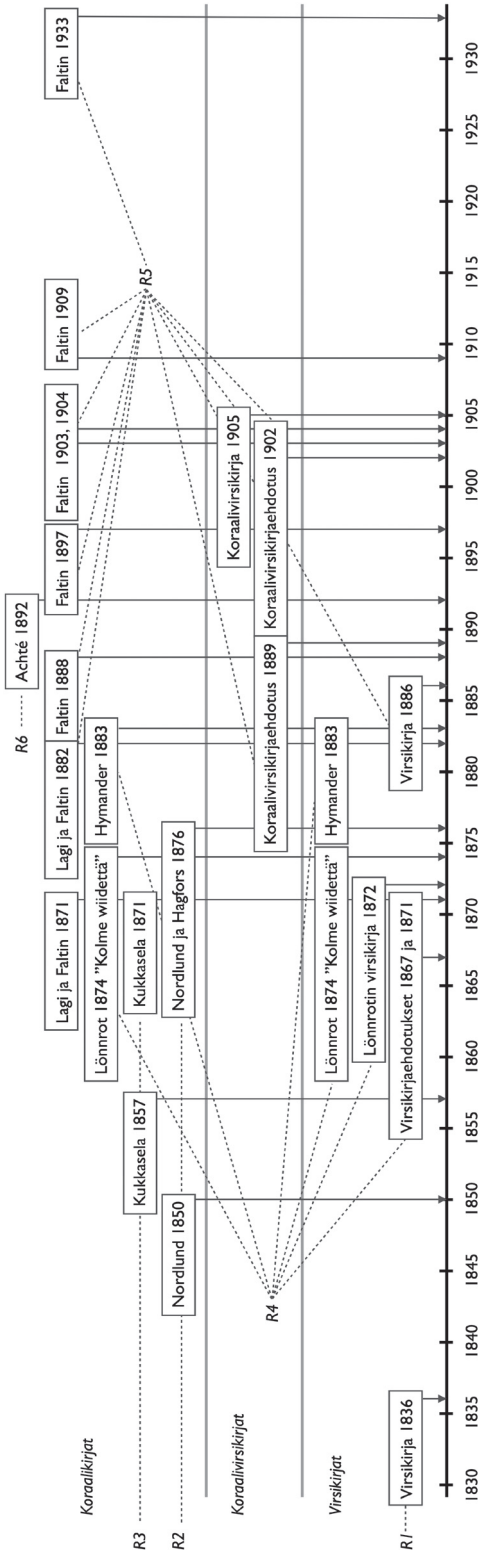
Julkaisu	R	Koko nimeke	Lisätietoja
Virsikirja 1836	1	Uusia Wirsiä, Kirkosa ja kotona weisattavia: Joita ensin Suomen Papit, Ignatius, Frosterus, Helenius, Pesonius, Achrenius, ja muut owat kirjoittaneet; mutta sitten yhdistänyt, uudistanut, ja lisännyt Arkki.Piispa Wainaja Jac. Tengström ja nyt Wirsi-Kirjan-Seurasto präänttiin antanut. Turku 1836.	
Koraalikirja Nordlund 1850	2	Suomalaisten Wirtten Koraali-Kirja ynnä Suomalaisen ja Ruotsalaisen Messun sekä Rekisterin kanssa, jonka jälkeen myös Ruotsalaisten Wirtten nuotit löydetään. Toimittanut Antti Nordlundi. Helsinki 1850.	
Koraalikirja Kukkasela 1857	3	Kirkko-veisun neuvoja ja opetuksia, ynnä suomalaisten virtten nuottikirjan ja messun sekä virtten luokkalaskun, että virsi-kanteleen ja violin soitannos-johdatuksen kanssa. Turku 1857.	
Virsikirjaehdotus 1867	4	Uusi Suomalainen Virsikirja Nuottien kanssa. Armossa asetetun Komitean ehdottama. Helsinki 1867.	
Virsikirjaehdotus 1871	4	Uusi Suomalainen Virsikirja. Armossa asetetun Komitean Toinen ehdotus. Turku 1871.	
Koraalikirja Kukkasela 1871	3	Kirkko-veisun neuvoja ja opetuksia, ynnä suomalaisten virtten nuottikirjan ja messun sekä virtten luokka-laskun, että virsi-kanteleen ja violin soitannos-johdatuksen kanssa. Toinen painos. Turku 1871.	
Koraalikirja Lagi ja Faltin 1871	5	Koraalikirja Ewankelis-Lutherilaisille seurakunnille Suomessa Virsikirjakomitean käskystä kokoonpannut R. Lagi ja hänen kuolemansa jälkeen päättänyt ja täydentänyt F. R. Faltin. Helsinki 1871.	Sävelmät oli valinnut Lagi, soinnutuksesta vastasi ilmeisesti Faltin käyttäen kirkkosävellajien soinnutuksessa Lagin esimerkkiä ja seuraten sävelmien järjestyksen valinnassa Lagin suunnitelmaa. (Lagi ja Faltin 1871, iii–v). Tarkalleen ei ole vielä selvinnyt, onko koraalikirjassa yhtään Lagin soinnutusta vai ovatko kaikki Faltinin käsialaa.
Virsikirja Lönnrot 1872	4	Suomalainen Virsikirja wäliaikaiseksi tarpeeksi: suomalaisen wirsikirjan komitean toisen ehdotuksen ja wanhan wirsikirjan mukaan toimitettu, kolmella kymmenellä uudella wirrellä lisätty. Turku 1872.	Toimittanut Elias Lönnrot.
Virsikirja Lönnrot ja Colliander 1874 ("Kolme wiidettä")	4	Kolme wiidettä Elias Lönnrotin kääntämää Uutta Suomalaista Wirttä, jotka saksalaisesta wirsiaarteesta walitsi ja alkuperäisillä, rytmillisillä nuoteilla warusti O. I. Colliander. Filos. Maisteri. Helsinki 1874.	

Koraalikirja Nordlund ja Hagfors 1876	2	Suomalaisten Wirtten Koraali-Kirja ynnä ynnä Luettelo, jonka jälkeen myös Ruotsalaisten Wirtten nuotit löydetään. Toimittanut Antti Nordlund. Toinen painos tarkastellut ja lisäyksillä warustanut Er. Aug. Hagfors. Jyväskylä 1876.	
Koraalikirja Lagi ja Faltin 1882	5	Koraalikirja Ewankelis-Lutherilaisille seurakunnille Suomessa Wirsikirkakomitean käskystä kokoonpannut r. Lagi ja hänen kuolemansa jälkeen päättänyt ja täydentänyt Friedrich Richard Faltin. Toinen parannettu, enännetty ja soinnun suhteen yksinkertaisemmaksi tehty laitos. Helsinki 1882.	Vuoden 1871 koraalikirjan palautteen pohjalta Faltinin äänenkuljetukseltaan yksinkertaistama toinen painos, johon Faltin on esipuheensa mukaan lisännyt Haeffnerin ja Nordlundin koraalikirjojen mukaisia sävelmämutoja.
Koraalikirja Hylander 1883	4	Wäliaikainen Suomalainen wirsikirja. Uudetaan korjattu ja neljäänisillä nuoteilla warustettu laitos. Helsinki 1883.	Vuonna 1872 ilmestyneen laitoksen uudistettu painos. Tiedot toimittajista löytyvät tämän laitoksen esipuheesta.
Virsi- ja koraalikirja [1886]	5	Suomalainen virsikirja evankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen suuriruhtinaanmaassa; Evankeliumi- ja rukouskirja, ynnä siihen kuuluvat kappaleet, käytettävä Suomen evankelis-lutherilaisissa seurakunnissa: hyväksytty Suomen toisessa yleisessä kirkolliskokouksessa v. 1886.	Vain teksti hyväksyttiin kirkolliskokouksessa.
Koraalikirja Faltin 1888	5	Uusi Koraalikirja Ewankelis-Lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuriruhtinaanmaassa, laadittu Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen w. 1886 asettaman Koraalikomitean uuden suomalaisen ja ruotsalaisen koraalivirsikirjan mukaan ynnä sovitettu myös vanhaankin suomalaiseen ja ruotsalaiseen wirsikirjaan. Otto Immanuel Colliander ja Richard Faltin. Helsinki 1888.	Komitean valmistelemaan koraalivirsikirjaan 1888 tehty, Faltinin soinnuttama neljääninen laitos, Faltinin koraalikirjan I painos. Koraalikirjan soinnutus on kokonaan Faltinin käsialaa. Hän sai komitean valitsevat koraalit suoraan komitean puheenjohtajalta, Collianderilta, jonka tehtävänä oli valvoa koraalivirsikirjaehdotuksen painatusta. Colliander itse pyysi Faltinia koraalikirjan tekijäksi. (Faltin 1888, 4–5).
Koraalivirsikirjaehdotus 1889	5	Suomalainen Koraali-Wirsikirja ewankelis-lutherilaisille seurakunnille Suomen Suuriruhtinaanmaassa. Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen w. 1886 asettaman Koraalikomitean toimittama. Helsinki 1889.	Koraalivirsikirjaehdotus uudelle virsikirjalle. Komitean valmistelema yksiääninen laitos, Komiteaan kuuluivat Otto Immanuel Colliander, Johan Gabriel Geitlin ja Erik August Hagfors, muttei Faltin.

³¹ Tiedot on kerätty kyseisistä teoksista, mutta lähdeluetteloon on merkitty vain itse artikkelissa käytetyt virsi-, koraalivirsi- ja koraalikirjat ehdotuksineen.

Virsi- ja koraalikirjojen uudistustyössä ”voittanut” vaihtoehto eli Faltinin koraalikirja vaiheineen on merkitty numerolla viisi. Sen vahvin kilpailija lienee ollut Nordlundin ja Hagforsin koraalikirja, joka on merkitty numerolla kaksi. Lönnrothin toiminnan aikaisen (1863–1886) virsikirjan uudistustyön tulokset on merkitty numerolla neljä. Aivan ensimmäinen virsikirjaehdotus on merkitty numerolla yksi ja Kukkaselan kansantoinnoille pohjaavat koraalikirjat numerolla kolme. Vasta loppuvaiheessa vaihtoehdoksi noussut Achtén koraalikirja taas on saanut numerokseen kuutosen. Ks. myös kuva 6.

Koraalikirja Achté 1892	6	Koraalikirja uudelle suomalaiselle ja ruotsalaiselle wirsikirjalle ynnää Messu ja Vogler'in "Hosianna" jotka, asettamalla säweleet ihmisen keskikorkeuden mukaan ynnä sowittamalla ne sekä uruilla että myöskin harmoniolla tahi pianolla soitettawiksi, toimitti L. N. Achté. Helsinki 1892.	
Koraalikirja Faltin 1897	5	Koraalikirja Suomen toisen yleisen kirkolliskokouksen w. 1886 hyväksymille Suomalaiselle ja Ruotsalaiselle Wirsikirjoille sekä Messu suomeksi ja ruotsiksi ynnä G. J. Voglerin Hosianna, Toimittanut Piispa O. I. Colliander ja Professori Richard Faltin. Helsinki 1897.	Palautteen pohjalta Faltinin itsensä uudistama ja yksinkertaistama koraalikirjan toinen painos. Järjestetty 1889 koraalivirsikirjaehdotuksen numerojärjestykseen. 10 vuoden siirtymäaika, jonka aikana seurakunnissa sai käyttää sekä vanhaa että uutta niin suomenkuin ruotsinkielistäkin wirsikirjaa, oli loppunut ja kaikkien oli siirryttävä 1886 hyväksytyyn wirsikirjaan. (Faltin 1897, 6).
Koraalivirsikirjaehdotus 1902	5	Suomalainen Koraali-Wirsikirja Suomen Suuriruhtinaanmaan ewankelis-lutherilaisille seurakunnille, jonka toimitti Suomen neljännen yleisen kirkolliskokouksen w. 1898 asettama Koraalikomitea.	Komitean uudistama koraalivirsikirjaehdotus. Komiteaan kuuluivat Otto Immanuel Colliander, Richard Faltin ja Mikael Nyberg. (Koraalivirsikirjaehdotus 1902, esipuhe.)
Koraalikirja Faltin 1903	5	Suomen Evankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja Suomen wiidennen yleisen kirkolliskokouksen w. 1903 hyväksymä, sekä Messu ynnä G. J. Voglerin Hosianna.	Koraalikirja on hyväksytty kirkolliskokouksessa 1903 keskustelun ja äänestyksen jälkeen suositeltavaksi seurakunnille ja kouluille, jonka jälkeen siitä on tehty mallipainos 1904. (Faltin 1904, 3).
Koraalikirja Faltin 1904	5	Suomen Evankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja Suomen wiidennen yleisen kirkolliskokouksen w. 1903 hyväksymä, sekä Messu ynnä G. J. Voglerin Hosianna. Kirkolliskokouksen asettaman Koraalikomitean toimittama Mallipainos. Helsinki 1904.	Kirkolliskokouksessa 1903 hyväksytyn koraalikirjan (Faltin 1903) mallipainos.
Koraalivirsikirja [1903] 1905	5	Suomalainen Koraali-Wirsikirja Suomen Suuriruhtinaanmaan ewankelis-Lutherilaisille seurakunnille, Suomen wiidennen yleisen kirkolliskokouksen w. 1903 hyväksymä.	Kirkolliskokouksen hyväksymä koraalivirsikirja. Mallipainos ilmestyi vuonna 1906 koraalikomitean toimittamana. Sen esipuhe on päivätty vuodelle 1905. Komitea on sama kuin 1902 ehdotuksessa. (Koraalivirsikirja 1903, iii).
Koraalikirja Faltin [1908] 1909	5	Suomen Ewankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja laadittu Suomen wiidennen yleisen kirkolliskokouksen v. 1903 hyväksymien koraalivirsikirjojen ja Suomen kuudennen yleisen kirkolliskokouksen v. 1908 niihin liitettäväksi hyväksymien lisäysten mukaan sekä Messu ynnä C. J. Voglerin Hosianna. Helsinki 1909.	Kirkolliskokouksen 1908 hyväksymien muutosten mukainen neljäs painos. Koraalikirja ilmestyi uudestaan vuonna 1919.
Koraalikirja Faltin 1933	5	Suomen Ewankelis-Lutherilaisen kirkon Koraalikirja sisältävä kaikki Suomen yleisten kirkolliskokousten vuosina 1903, 1908 ja 1913 hyväksymät Suomen kirkon niin suomalaiselle kuin ruotsalaiselle wirsikirjalle sowitetut koraalit sekä G. J. Voglerin Hosianna. Toimittaneet Richard Faltin, Otto Immanuel Colliander ja Mikael Nybergh. Porvoo 1933.	Sisältää myös kirkolliskokouksessa 1913 hyväksytyt muutokset.

Kuva 6. Taulukon 4 julkaisu aikajanalla ja ryhmiteltyä uudistustyön vaiheiden mukaan. Aluksi virsikirjaa kehitettiin tekstilähtöisesti, ja kaikki nimettiin virsikirjoiksi, vaikka niissä olisi ollut nuotitkin. Teksteihin tehtiin koraalikirjoja, joiden avulla kehitettiin sävelmistä. Vasta vuosisadan lopulla ilmestyi koraalivirsikirja-nimitys ja melodioita alettiin kehittää itsenäisesti. Ryhmät 1–6 vastaavat taulukon 4 ryhmä.

Taulukko 5. Viisijakoiset sävelmät eri aikoina ilmestyneissä suomalaisissa virsisävelmitöissä.

Nro	Alkusanat	Samalla sävelellä ³²	Samasävelmisten virsien alkusanat	Samalla sävelellä ³²	Samasävelmisten virsien alkusanat	Samalla sävelellä ³²	Samasävelmisten virsien alkusanat	Samalla sävelellä ³²	Samasävelmisten virsien alkusanat
1903 tulleet viisijakoiset sävelmät									
7	<i>Hoosianna! Tulossa Poika Dawidin on tänne</i>	68	<i>Jesus elää, mihin sun kuolema</i> <i>Jesus, paras tawaran'</i> <i>Jesus elää, turwani</i>	C, 5/4	Ennen 1694 (Ruotsissa 1697)		Faltin merkinä kirkolliskokouksen koraalikomitean mietinnön nuottiliitteessä 3+2.		
12	<i>Laulu salkoon riemuinen</i>			2/4	1559				
53	<i>Jesus, elon' autuuteni!</i>	70 134 316	<i>Murehtien, kyynelöiden</i> <i>Ota, Jesus, paimen hyvä</i> <i>Jesus, ilon', autuuteni</i>	5/4, C	1697 (Ruotsissa 1697)		Tasainen versio 1903 koraalivirsikirjan liitteessä, Faltin merkinä nuottiliitteessä 2+3, 3+2.		
111	<i>Jotk' oikiassa uskossa</i>	286 433	<i>Mun tutkit, Herra, tarkasti</i> <i>Oi Herrani, mun turwani</i>	5/4, 6/4	Suomalainen		Sävelmässä eroja 1889 ja 1903 välillä, tasainen versio 1903 koraalivirsikirjan liitteessä, 1902 liitteessä myös 5/4, 6/4 -tahtilajinen muoto, Kirkolliskokous säilytti koraalikomitean esittämän sävelmamuodon seurakunnista tulleesta toiveesta (Kirkolliskokouksen koraalivaliokunnan mietintö 1, s. 15, 18).		
(165)	<i>(Nyt me, Jesus laupias)</i>			(2/4)			(1902 lisäyksessä 5/4-muoto).		
185	<i>Jesus itse sydäntäni</i>	198 258	<i>Herra, joka wartioitset</i> <i>Jesus, paras ystäväni</i>	5/4, C	G. Düben 1674 (Gustaf Düben 1674)		Faltin merkinä nuottiliitteessä 2+3, 1902 ehdotuksessa niekullinen sävelmamuoto, niekut poistettiin kirkolliskokouksessa seurakunnista tulleen toiveen mukaisesti (Kirkolliskokouksen koraalivaliokunnan mietintö 1, s. 15, 18).		
256	<i>O Jesus, sulho suloinen</i>			5/4	1535		Kirkolliskokouksen koraalivaliokunta vaihtoi sävelmän (Kirkolliskokouksen koraalivaliokunnan mietintö 1, s. 17).		
260	<i>Jesus, sanallas sä sielun'</i>			5/4	1691 (Ruotsissa 1691)				
286	<i>Mun tutkit, Herra tarkasti</i>			5/4	suomalainen				

³² Tarkistettu 1933 painoksesta Faltin koraalikirjan osalta ja sen jälkeen 1938 ja 1986 virsikirjoista.

(376)	<i>(Se autuas, ken Jumalaa)</i>	(5/4)			(Koraalivirsikirjaehdotuksessa 1902 myös 376:lle on tarjolla 5/4 -tahtilajiin kirjoitettu sävelmä).
421	<i>Me waellamme Herrassa</i>	544	C	Suomalainen	
494	<i>Niin kauvan kuin me elämme</i>		2/4	Suomalainen	Tasainen versio 1903 koraalivirsikirjan liitteessä, Kirkolliskokous vaihtoi virren sävelmän hengelliseksi kansansävelmäksi (Kirkolliskokouksen koraalivaliokunnan mietintö 1, s. 18).
522	<i>O rjäsyyys, mä pelkään</i>		5/4	Emnen 1695	
1908 lisätyt viisijakoiset toisinnot					
41	<i>O kunnian kuminkaamme</i>	550		Suomalainen	Lisäyksessä numerolla 550.
58	<i>Jo täytetty on raskas työs</i>	551, 318		Suomalainen	Lisäyksessä numerolla 551.
279	<i>Sinuhun turwaan, Jumalan'</i>	561		Suomalainen	Lisäyksessä numerolla 561.
373	<i>Autuas, jok' ei käyskele</i>	566		Suomalainen	Lisäyksessä numerolla 566.
478	<i>O Herra kuule kansaasi</i>	571		Suomalainen	Lisäyksessä numerolla 571.
1913 lisätyt viisijakoiset toisinnot					
31	<i>Jo wanha vuosi mennyt on</i>	583		Ei mainintaa	Lisäyksessä numerolla 583.
133	<i>Ihminen tänne päälle maan</i>	603		Ei mainintaa	Lisäyksessä numerolla 603.
292	<i>Sä tyytyen ja kärsien</i>	613		Ei mainintaa	Lisäyksessä numerolla 613.
491	<i>Rauhaas, Herra, siunattua</i>	635		Ei mainintaa	Lisäyksessä numerolla 635.
255	<i>Ah, ah kunne kurja kuljen</i>	610b		Ei mainintaa	Vuorosäkeistöinen virsi, jossa parittomissa säkeistöissä käytetään c-tahtilajia ja parittomissa 5/4-tahtilajia.
1938 virsikirjassa olleet viisijakoiset sävelmät (1938 virsikirjan sävelmistö ja siihen liittyvä Maasalon, Kuusiston ja Lehtosen koraalikirja vuodelta 1943)					
11b	<i>Sun seurakuntas odottaa</i>			August Tötterman	
43	<i>Oi Kristus, valtiaamme</i>	188		Noormarkusta	Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
46	<i>Tänäänkin nyt Herran kansan</i>	574		Kokemäeltä	622 virren varsinaiseksi merkityn sävelmä on Leevi Madetojan 2/4, 3/4 -tahtilajeissa.
		622b		Tuolla taivaan asuinnoissa	

62	Työn, Jeesus, täytit raskahan	105 389 537	Mua, Pyhä Henki, pyhitä <i>Immanuel, mun valoni</i> <i>Oi korkein Herra Jumala</i>	Koraalitoisinto Sortalavalasta	Virren sävelmä on myös vaihtoehtoinen virren 115 sävelmän kanssa. Virren 115 sävelmä on 2/4- tahtilajissa.
84	Jo heräjä, mun henkeni	534 563	Sua, Herra, ylistän mä nyt <i>Oi Herra, kuule kansaasi</i>	Pieksämäeltä	Virren sävelmä on myös vaihtoehtoinen virren 156 sävelmän kanssa. Virren 156 sävelmä on 2/4- tahtilajissa.
122	Ah Jeesus, Herra laupias	128 133 343 510 604	Ne, jotka täällä uskossa <i>Sun henkes tutki ihminen</i> <i>Mun tutkit, Herra, tarkasti</i> <i>Oi Herra, turva heikkojen</i> <i>Ah, turha on tää maailma</i>	Laitilasta	
132	Miks maailman käy turulla	337 653	<i>Sinuhun turvaan, Jumala</i> <i>Maa kaikki Herran vaikka</i> <i>on</i>	Sortavalasta	
154b	Ihminen aina päällä maan			Tampereelta	
309b	Ah, ah kunne kurja kuljen			Raumalta	Vuorovirsi, jossa parittomissa säkeistöissä on 2/4, 3/4 -tahtilaji (a-sävelmä) ja parillisissa 5/4, 2/4 -tahtilaji (b-sävelmä).
334	Kun Herra vain mua paimentaa	341 474 500 569	<i>Jos huonetta ei rakenna</i> <i>Oi Herra kaikki valtias</i> <i>Oi Herra, meitä suojele</i> <i>Oi Herra meitä armahda</i>	Porista	
342	Miks Herran tietä kulkien	430b	<i>Käy isän maataan kohti</i> <i>ain</i>	Eurajoelta	Tahtilaji virressä 342 on 5/4, 4/4 ja virressä 430b 2/4.
344	Mä elän laupeudesta			Richard Faltn	Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
371	Kuin mainen kulta puhdistuu	304b	<i>Hyvyydessänsä Jumala</i>	Richard Faltn	Tahtilaji virressä on 5/4, (3/4); 371 on lisäsävelmä virrelle 304, jonka varsinainen sävelmä on 2/4- tahtilajissa.
422	Me riemuiten nyt ylistämme	459c	<i>Oi Herra, siunaa päämies</i> <i>maamme</i>	Ilmari Krohn	Virren 422 sävel, joka on 5/4, 2/4 -tahtilajissa, on lisäsävelmä virrelle 459, jonka varsinainen sävelmä on 3/4, 2/4 -tahtilajissa. Virren sävelmä on myös vaihtoehtoinen virren 239 sävelmän kanssa. Virren 239 sävelmä on 2/4-tahtilajissa.
436a	Kirkkautta kohti kulje			Ilmari Krohn	Tahtilaji virressä on 5/4, 2/4.
524	Oi Jeesus, lohdutukseni			Armas Maasalo	

595	<i>Mun sielulleni sanoma</i>		Matti Ala-Hiiri	Tahtilaji virressä 5/4, 2/2. Virren sävelmä on vaihtoehtoinen virren 160 sävelmän kanssa. Virren 160 sävelmä on 2/4-tahtilajissa.
1986 virsikirjassa olleet viisijakoiset sävelmät				
45	<i>Oi Kristus valtiaamme</i>	186 424	Nyt kuinka kiittäisimme Maan ääriin asti, Herra	Toisinto Noor- markusta Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
48	<i>Tänään jälleen Herran kansan</i>			Toisinto Koke- mäeltä Virren 48 sävelmä on vaihtoehtoinen myös virren 327 kanssa. Virressä 327 on c-tahtilaji.
89b	<i>Nyt herää yöstä, henkeni</i>			Toisinto Peksä- mäeltä Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
94	<i>Nyt kaikki kansat laulakaamme</i>	336	<i>Me riemumielin ylistämme</i>	Ilmari Krohn 1923 Tahtilaji virressä on 5/4, 2/4.
121	<i>Mua, Pyhä Henki, pyhiä</i>	358	<i>Immanuel, mun valoni</i>	Toisinto Sortava- lasta Toisinto Laitilasta
139	<i>Oi Jeesus lasten ystävä,</i>	141 157	<i>Ne jotka täällä uskossa Maailma täynnä turhuut- taan</i>	Toisinto Laitilasta
149	<i>Tulkaa kaikki kotiin, tulkaa,</i>	394 405	<i>Minua tutkit, Herrani Kirkkautta kohti kulje</i>	Ilmari Krohn 1937
275	<i>Mä elän laupeudesta</i>			Richard Faltin 1903 Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
363	<i>Kuin mainen kulta puhdistuu</i>			Richard Faltin 1903 Tahtilaji virressä on 5/4, 3/4.
375	<i>Kun Herra hoitaa, paimentaa</i>	582	<i>Jos maataamme ei rakenna</i>	Toisinto Porista
392	<i>Oi, miksi tiellä Herrani</i>			Toisinto Eura- joelta Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
410	<i>Maailman tungoksessa käy</i>	450	<i>Maa kaikki vaikka Herran on</i>	Toisinto Sortava- lasta Tahtilaji virressä on 5/4, 4/4.
538	<i>Oi Jeesus, lohdutukseni</i>			Armas Maasalo 1912

Taulukko 6. Viisijakoisten sävelmien numeroinnin vastaavuudet eri aikojen virsisävelmis- töissä.

virsi- kirja 1986	virsi- kirja 1943	virsi- kirja 1903	1908	lisäys- numero (1)	1913	lisäys- numero (1)	huom.
99	77	7					
		12					
57	57	53					(2)
141	128	111					
273	227	185					(3)
		256					
305	316	260					(4)
		421					
		494					
		522					
-	-				31	583	(5)
-	154b				133	603	
-	-				292	613	
48	46				491	635	
-	309b				255	610b	
45	43		41	550			(6)
89b	84		373	566			
94	422						
121	105		58	551, 318			
139	122						
149	436a						
275	344						
363	371						
375	334		478	571			
392	342						
410	132		279	561			
538	524						

1) Vain lisäyksessä olleet sävelmät ovat viisijakoisia.

2) 1943 ja 1986 merkitty 3/4, 2/4, sävelmä rytmisesti ja melodisesti kuitenkin sama kuin aiemmin.

3) 1943 merkitty 2/4, (3/4), 1986 merkitty c-tahtilajiin.

4) 1943 2/4, (3/4) ja 1986 muutettu saman sävelmän niekulliseksi toisinnoksi c-tahtilajissa ilman tahtiviivoja, rytmikka molemmissa muutettu tasaiseksi.

5) 1943 2/4, (3/4) ja 1986 c-tahtilajissa, rytmikka muutettu molemmissa tasaiseksi.

6) Teksti on siirtynyt 1938 (ja 1943) kirjaan numeroksi 33 ja 1986 kirjaan numeroksi 36, mutta liitteessä oleva viisijakoinen sävelmä ei ole siirtynyt.

Liite 3. Vuoden 1903 virsikirjan virren 53 myöhempiä vaiheita (kuvat 7 ja 8).

J = 50 – 63 79 – 57. 68 b, 378, 487, **53a b.** Ruotsalainen 1697.

*79

*Mur-he - mie-lin, kyy-ne - löi-den
 Mes-ta - ri-aan i - kä - vöi-den,
 Op - pi - las - ta kak - si käy, Mut - ta,
 Jee - sus - ta ei e - nää näy.
 kat - so, kul - keis - san - sa Hän käy hei - dän
 rin - nai - lan - sa, Seu - ras - san - sa va - el -
 taa. Koh - ta mur - he ka - to - aa.

Kuva 7. Vuoden 1903 virsikirjassa numerolla 53 ollut sävelmä vuoden 1943 sävelmistön mukaan.

102b 102 B = 57, 248, 378, 544 RUOSSISSA 1697

1. Mur-he-mie-lin, kyy-ne - löi - den op - pi - las - ta
 mes-ta - ri - aan i - kä - vöi - den, Jee - sus - ta ei
 kak - si käy Mut - ta kat - so, Jee - sus siel - lä
 e - nää näy.
 lä - hes - tyy jo hei - tä tiel - lä, hei - dän kanssa
 va - el - taa. Koh - ta mur - he kaik - ko - aa.

Kuva 8. Virsikirjassa 1903 numerolla 53 olleen sävelmä 1986 sävelmistössä.